

ЖЫЛДЫҚ АКТУАРЛЫҚ ЕСЕП

2025

Мазмұны

1. Қазақстандағы демографиялық трендтер	5
1.1 01.01.2026 жылғы Қазақстан Республикасындағы жалпы демографиялық ахуал Ошибка! Закладка не определена.	
1.2 Туу, болжалды өмір сүру ұзақтығы және өлім-жітім	6
1.2.1 Туу.....	6
1.2.2 Болжалды өмір сүру ұзақтығы	Ошибка! Закладка не определена.
1.2.3 Өлім-жітім.....	7
1.3 Көші-қон үдерістері.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.4 БЖЗҚ-дағы демографияны болжау: анықтауыш және стохастикалық үлгілер.....	Ошибка! Закладка не определена.
1.4.1 Анықтауыш үлгі: актуарлық жорамалдар мен болжамдар	9
1.4.2 Нәтиже	Ошибка! Закладка не определена.
1.4.3 Стохастикалық үлгі: актуарлық жорамалдар мен болжамдар	11
1.4.4 Нәтиже	12
1.5 Демографиялық трендтер бойынша негізгі тұжырымдар.....	17
2. Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі: ЕТЖШ енгізу алғышарттары, есептеу әдістемесі және жетілдіру бағыттары	19
2.1. Біржолғы зейнетақы төлемдері тетігін және зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегін енгізудің алғышарттары.....	19
2.1.1 Әлеуметтік-экономикалық талаптар	19
2.1.2 Зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын пайдаланудың халықаралық тәжірибесі	19
2.2. Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегін енгізу.....	20
2.2.1 ЕТЖШ енгізу мақсаты.....	20
2.2.2 Нормативтік-құқықтық негіз	20
2.3. Біржолғы зейнетақы төлемдерінің тетігін іске асыру нәтижелері	21
2.3.1 Зейнетақы жинақтарын пайдалану ауқымы.....	21
2.3.2 Зейнетақы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етудегі ЕТЖШ рөлі.....	23
2.4. ЕТЖШ айқындаудың бастапқы әдістемесі	23
2.4.1 Есептеудің негізгі қағидаттары	23
2.5. ЕТЖШ айқындаудың жаңа әдістемесі	24
2.5.1 ЕТЖШ айқындау әдістемесін жетілдіру қажеттілігі	24
2.5.2 Демографиялық және қаржылық параметрлерді пайдалану	25
2.5.3 ЕТЖШ айқындаудың жаңа әдістемесін ендірудің күтілетін нәтижелері.....	29
3. Зейнетақы ағындарын болжау.....	31

3.1	Ақтуарлық үлгі сипаттамасы және жорамалдар	31
3.1.1	Демографияны үлгілеу	31
3.1.2	Еңбек нарығын үлгілеу	31
3.1.3	10% МЗЖ есебінен зейнетақы төлемдерін үлгілеу.....	32
3.2	Ақтуарлық үлгінің болжамды нәтижелері.....	32

Шартты белгілер мен қысқартулар:

ҰСБ	Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің Ұлттық статистика бюросы
БҰҰ	Біріккен ұлттар ұйымы
ЭЫДҰ	Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы
ДДҰ	Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы
ҚРҰБ	Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі
БЖЗҚ	Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры
ЕТЖШ айқындау әдістемесі	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 30 маусымдағы № 521 қаулысымен бекітілген Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткілікті шегін айқындау әдістемесі
ТАК айқындау әдістемесі	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 30 маусымдағы № 521 қаулысымен бекітілген алушының орташа айлық кірісін зейнетақы төлемдерімен алмастыру коэффициентін айқындау әдістемесі
Төлемдерді есептеу әдістемесі	Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 30 маусымдағы № 521 қаулысымен бекітілген Зейнетақы төлемдерінің мөлшерін есептеуді жүзеге асыру әдістемесі
ЖЗШ	Жеке зейнетақы шоты
МЗЖ	Міндетті зейнетақы жарналары
ЖМЗЖ	Жұмыс берушінің міндетті зейнетақы жарналары
БӨҰ	Туған кездегі болжалды өмір сүру ұзақтығы
ЖТК	Жиынтық туу коэффициенті
ЖӨК	Жалпы өлім-жітім коэффициенті
ДС жүйе	Белгіленген жарналары бар жеке жинақтаушы жүйе (defined contributions)
ДВ жүйе	Таратушы типтегі жүйе (defined benefits)
NDC жүйе	Шартты-жинақтаушы жүйе (notional defined contributions)
ТАК	Табысты алмастыру коэффициенті (зейнетақы табысының зейнеткерлікке дейінгі еңбек табысына қатынасы)
КД	Күнкөріс деңгейі
ЕЖШ	Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі
БЗТ	Біржолғы зейнетақы төлемдері
ЕТЖ	Ең төмен жалақы
ЕТЗ	Ең төмен зейнетақы

1. Қазақстандағы демографиялық трендтер

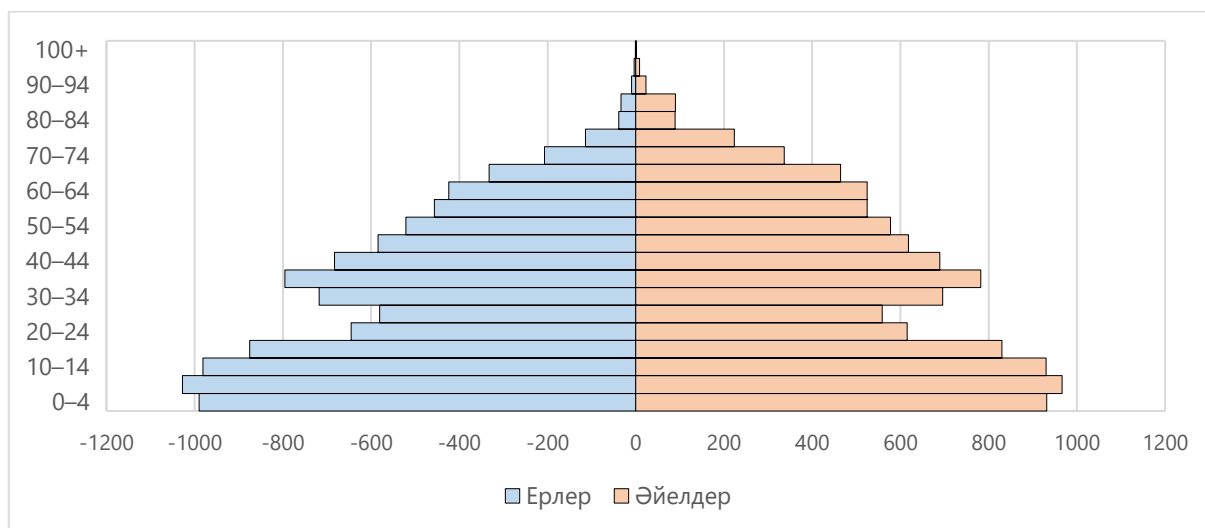
1.1 01.01.2026 жылғы Қазақстан Республикасындағы жалпы демографиялық ахуал

Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының (бұдан әрі - ҰСБ) деректері бойынша:

еліміздегі халық саны 2026 жылғы 01 қаңтарда 20 499 822 адам болды; бұл ретте жас топтарына қарай былай бөлініп отыр:

- 24 жас және одан төмен: 8 792 723 адам (42,9%),
- 25 жастан 64 жасқа дейін: 9 731 817 адам (47,5%),
- 65 жастан үлкен: 1 975 282 адам (9,6%);

жас-жыныстық пирамида түрі мынадай:

1-сурет. 01.01.2026 жылғы ҚР жас-жыныстық пирамидасы

Халықтың жыныстық-жас құрылымы әйелдердің басым болуымен сипатталады, әйелдер - 51,1%, ерлер - 48,9%. Бұл ретте 44 жасқа дейінгі барлық дерлік жас когорталарында ерлер саны жоғары, өйткені бала туу кезінде ұлдар көбірек туылады. Өмір сүру ұзақтығының жоғары болуына байланысты 45 жастан кейінгі когорталарда әйелдер саны басым болады.

Жас құрамы халықтың жартысына жуығының 25 пен 64 жас аралығындағы еңбекке жарамды жаста екенін (47,5%), ал 65 жастан асқан халықтың үлесі 9,6%-ын көрсетеді. 24 жас және одан кіші жастағы халықтың үлесі 42,9%-ге жетті, бұл халықтың салыстырмалы түрде жас құрылымының сақталуын көрсетеді. Мұндай құрылым елдің тұрақты демографиялық әлеуетін көрсетеді, алайда 65 жастан асқан азаматтар үлесінің біртіндеп артуы демографиялық қартаю процестерінің басталуын және әлеуметтік және зейнетақымен қамсыздандыру жүйесіне жүктемені одан әрі мониторингілеу қажеттілігін көрсетеді.

Жас-жыныстық пирамидада жас топтардағы (15 жастан 29 жасқа дейінгі) байқалып отырған сәтсіздік – 1990 жылдар мен 2000 жылдар басындағы туудың күрт төмендеуінің салдары. Халықтың жас когорталары бойынша біркелкі бөлінбеуін көрсететін демографиялық толқындар деп аталатын демографиялық ауытқулар таратушы зейнетақы жүйесінің тұрақтылығы мен тепе-теңдігіне айтарлықтай әсер етеді. Бұл жинақтаушы құрамдауышпен қатар, жүйенің тарату сипатындағы маңызды құрамдауыштарды: ынтымақты және базалық зейнетақыны қамтитынымен байланысты.

1.2 Туу, болжалды өмір сүру ұзақтығы және өлім-жітім

1.2.1 Туу

Жиынтық туу коэффициенті (ЖТК) - туудың қазіргі жас коэффициенттері сақталған кезде және әйел бүкіл репродуктивті кезеңде (15-49 жас аралығында) өмір сүрген жағдайда, бұл бір әйелдің өмір бойына туатын балаларының орташа санын көрсететін демографиялық көрсеткіш.

2015-2025 жылдардағы Қазақстан Республикасында ЖТК нақты мәндері төмендегі кестеде келтірілген:

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Бір әйелге шаққандағы балалардың ЖТК	2,74	2,77	2,75	2,84	2,90	3,13	3,32	3,06	2,97	2,80	2,57

1-кесте. 2015-2025 жылдары Қазақстандағы ЖТК мәні

Алдыңғы жылдары ЖТК қалыпты өсуінен кейін, 2020-2021 жылдары көрсеткіштің айтарлықтай өсуі байқалды, сәйкесінше 3,13 және 3,32-ге дейін өсті. Бұл COVID-19 пандемиясы кезінде уақытша демографиялық өзгерістерге байланысты болуы мүмкін. Алайда 2022 жылдан бастап тұрақты төмендеу тіркелді: ЖТК 2022 жылы 3,06-ға дейін, 2023 жылы 2,97-ге дейін, 2024 жылы 2,80-ге дейін, және 2025 жылы 2,57-ге төмендеді.

БҰҰ-ның ұзақ мерзімді болжамына сай бұл үрдіс сақталуы мүмкін: 2050 жылға қарай Қазақстанда ЖТК 2,39 деңгейіне дейін төмендейді деп күтілуде.

1.2.2 Болжалды өмір сүру ұзақтығы

Кестеде 2015 - 2025 жылдар үшін Қазақстан Республикасындағы болжалды өмір сүру ұзақтығының (БӨҰ) көрсеткіштері келтірілген. COVID-19 пандемиясы салдарынан 2020 - 2021 жылдардағы төмендеуден кейін, БӨҰ 2015 жылғы деңгейге қайта оралғанда (әйелдерде тіпті төмендеді), 2022 жылдан бастап тұрақты оң серпін байқалды. 2025 жылға қарай елде болжалды өмір сүру ұзақтығы 75,97 жасқа жетті.

Осындай қалыпқа келу жаһандық ауқымда да байқалады: ДДҰ бағасы бойынша, пандемия аясында 71,4 жасқа дейін төмендеген БӨҰ орташа әлемдік мәні 2025 жылға қарай пандемияға дейінгі деңгейге қайта жетті және шамамен 73,8 жасты құрады. Осылайша Қазақстан пандемиялық құлдыраудан кейін БӨҰ ұзақтығының көрсеткіштерін қалпына келтіру бойынша жалпы әлемдік тренд бағытында жылжып келеді.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Бүкіл халық	71,97	72,41	72,95	73,15	73,18	71,37	70,23	74,44	75,09	75,44	75,97
Ерлер	67,49	67,99	68,72	68,84	68,82	67,09	66,33	70,26	70,99	71,33	72,91
Әйелдер	76,26	76,61	76,92	77,19	77,3	75,53	74,03	78,41	79,06	79,42	79,8

2-кесте. 2015-2025 жылдар үшін ҚР-дағы БӨҰ

1.2.3 Өлім-жітім

Жалпы өлім-жітім коэффициенті (ЖӨК) күнтізбелік жыл ішінде халықтың 1000 адамына шаққанда қайтыс болғандардың санын білдіреді және елдегі демографиялық және эпидемиологиялық жағдайдың көрсеткіші ретінде пайдаланылады.

2015 - 2025 жылдардағы Қазақстан Республикасында ЖӨК-нің нақты мәндері төмендегі кестеде келтірілген:

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ЖӨК, 1000 адамға шаққанда қайтыс болғандар саны	7,46	7,37	7,15	7,14	7,16	8,58	9,54	6,80	6,57	7,46	6,53

3-кесте. 2015-2025 жылдар үшін ҚР-дағы ЖӨК

2015 жылдан бастап 2019 жылға дейін Қазақстанда жалпы өлім-жітім коэффициентінің төмендеуінің қалыпты үрдісі байқалды, халықтың 1000 адамына шаққанда 7,46-дан 7,14-ке дейін төмендеді. Бұл төмендеу денсаулық сақтау жүйесіндегі оң өзгерістерге және әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың жақсаруына байланысты болуы мүмкін.

COVID-19 пандемиясының аясында 2020 - 2021 жылдары өлім-жітім күрт өсті. 2021 жылы ЖӨК қарастырылып отырған барлық кезеңдегі ең жоғары мәнге - 9,54-ке жетті, бұл мерзімінен бұрынғы өлім-жітім деңгейіне, әсіресе егде жастағы және халықтың осал топтары арасында эпидемиялық әсерді көрсетеді.

2022 жылдан бастап коэффициенттің айтарлықтай: 2022 жылы 6,80-ге дейін және 2023 жылы 6,57-ге дейін төмендеуі байқалды. 2024 жылы ЖӨК-нің 7,46-ға дейін ішінара өсуі тіркелді, бұл көрсеткіштің табиғи ауытқуымен және халықтың жас құрылымының әсер етуімен байланысты болуы мүмкін. Алайда 2025 жылы көрсеткіш жаңа минимумға 6,53-ке жетіп, қайта төмендеді.

1.3 Көші-қон үдерістері

ҰСБ деректеріне сай 2015 жылдан бастап 2022 жылға дейінгі кезеңде көші-қон сальдосы теріс болды және орташа алғанда халықтың 1000 адамына –1,12 болды. Алайда 2023 жылдан бастап оң серпін байқалады: Қазақстанға келгендер саны кеткендер санынан асып түсті. Осы екі жылдағы көші-қон сальдосының орташа мәні 1000 адамға шаққанда 0,69-ды құрады.

ЮНФПА-ның (халықты қоныстандыру саласындағы БҰҰ қоры) Қазақстандағы өкілдігі «Қазақстан Республикасы халқының қоныстануы саласындағы жағдайды сараптау» есебінде 2050 жылға қарай нөлдік көші-қон сальдосына (1000 адамға 0) біртіндеп жетуді болжап отыр. Бұл болжам жұмыс күшіне жоғары сұранысты, этникалық көшу әлеуетінің біртіндеп таусылуын, Қазақстанның оңтүстігіне қарай елдердегі халық санының тез өсуін тудыратын республиканың экономикалық дамуына негізделеді.

Келесі кестелерде 2015-2025 жылдар үшін көшіп келушілер мен көшіп кетушілердің саны берілді:

Жыл	2 015	2 016	2 017	2 018	2 019	2 020
Келгендер	16 581	13 755	15 595	12 747	12 255	11 370
Кеткендер	30 047	34 900	37 725	41 868	45 225	29 088
Көші-қон сальдосы	-13 466	-21 145	-22 130	-29 121	-32 970	-17 718

4-кесте. 2015-2020 жылдарға Қазақстандағы көші-қон туралы ақпарат

Жыл	2 021	2 022	2 023	2 024	2 025
Келгендер	11 039	17 425	25 387	29 282	23 761
Кеткендер	32 256	24 147	16 094	12 732	7 608
Көші-қон сальдосы	-21 217	-6 722	9 293	16 550	16 153

5-кесте. 2021-2025 жылдарға Қазақстандағы көші-қон туралы ақпарат

Көріп тұрғандай, 2024 жылмен салыстырғанда Қазақстанға келушілердің саны соңғы жылы 18%-ға қысқарды. Мұнымен бірге, кетушілер саны 40%-ға едәуір көптеп төмендеді, бұл халық ағынының қысқаруымен салыстырғанда эмиграциялық ағынның едәуір төмендегенін көрсетеді.

Қазақстанның негізгі көші-қон алмасуы бұрынғысынша ТМД елдеріне тиесілі: оларға барлық келушілердің 81,8% және барлық кетушілердің 71,8%-ы тиесілі.

Гендерлік бөлікте 23,8 мың келушілердің арасында 14,1 мың адам ерлер. Нәтижесінде ерлердің таза өсімі 10,8 мың адамды құрады, бұл әйелдер арасындағы ұқсас көрсеткішті екі есеге (5,4 мың адам) асып түседі. Мұндай құрылым отбасылық репатриация үшін емес, ең алдымен еңбек көші-қонына тән.

Көші-қон ағындарының жас құрамы олардың экономикалық бағытын да көрсетеді. 2025 жылдың қаңтар-желтоқсан айларында теріс көші-қон сальдосын көрсеткен жалғыз топ 14 жасқа дейінгі балалар болды (минус 971 адам).

Халықтың негізгі өсімін еңбекке қабілетті жастағы топтар қамтамасыз етті: 15-24 жас (плюс 4,4 мың адам), 25-34 жас (плюс 5 мың адам), 35-44 жас (плюс 3,7 мың адам) және 45-54 жас (плюс 1,9 мың адам). 25-34 жас аралығындағы топ ең көп үлес қосты — еңбек нарығының ең белсенді және сұранысқа ие бөлігі.

Кәсіби бөліністе техникалық бейіндегі мамандар арасында ең үлкен оң көші-қон сальдосы тіркелді – плюс 1,4 мың адам. Педагогикалық мамандықтар (плюс 266 адам), медициналық (плюс 217), экономикалық (плюс 198) және құқықтық бағыттар (плюс 122) өкілдері арасында да оң теңгерім байқалды. Ауылшаруашылық мамандықтары бойынша өсім шағын болды — плюс 34 адам. Сонымен қатар, басқа мамандықтар бойынша көші-қон сальдосы 1,7 мың адамды құрады. Бұл көші-қон ағыны тек сандық өсумен ғана емес, сонымен қатар адам капиталының сапалық өсуімен, ең алдымен техникалық және қолданбалы профиль мамандарының есебінен сипатталады деп айтуға мүмкіндік береді.

2025 жылдың қорытындылары Қазақстанның сыртқы көші-қонының жалғасып келе жатқандығын көрсетеді. Елеулі көші-қон ағыны кезеңінен кейін ел тұрақты оң сальдоға шықты, бұған эмиграцияның едәуір қысқаруы және Орталық Азия мен Қытай елдерінен халық ағынының күшеюі ықпал етті. Қазіргі заманғы көші-қон ағындары негізінен еңбек сипатына ие, ерлер мен жастардың басым болуымен ерекшеленеді, неғұрлым экономикалық дамыған өңірлерде шоғырланған және тұтастай алғанда елдің адам капиталын нығайтуға ықпал етеді.

1.4 БЖЗҚ-дағы демографияны болжау: анықтауыш және стохастикалық үлгілер

1.4.1 Анықтауыш үлгі: актуарлық жорамалдар мен болжамдар

2050 жылға дейінгі демографиялық трендтерді болжау үшін БЖЗҚ-да үлгілердің стохастикалық және анықтауыш деген екі типі жасалды. Бірінші анықтауыш үлгінің жорамалдары мен нәтижелерін қарастырамыз.

Анықтауыш үлгіні құру кезінде енгізілетін өлшемдердің алдағы мәндеріне қарай **18 сценарий** қарастырылды (көші-қон сальдосы және жиынтық туу коэффициенті). Төменде осы сценарий деректеріне сай келетін өлшемдердің мәндері аталды.

Болжамды жиынтық туу коэффициенті:

- *Базалық сценарий.* Бұл сценарий БҰҰ медиандық болжамына сай келеді, соған сай 2050 жылы ЖТК **2,39** мәніне жетеді.

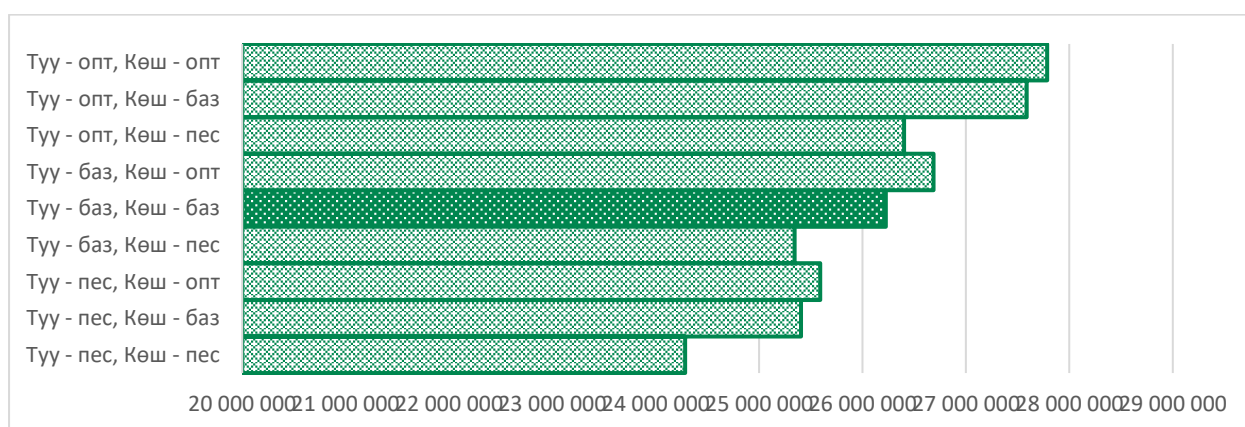
- *Пессимистік сценарий.* Бұл жағдайда 2050 жылы ЖТК **1,89** болады, бұл БҰҰ болжамының төменгі нұсқасына сай келеді.
- *Оптимистік сценарий.* Болжамды ЖТК мәні – **2,89**. Бұл мән БҰҰ жоғары болжамынан алынған.

Болжамды көші-қон сальдосы:

- *Базалық сценарий.* Бұл сценарийге сай көші-қон сальдосы 2050 жылы біртіндеп **0** мәніне жетеді, бұл UNFPA болжамына сай.
- *Пессимистік сценарий.* Бұл сценарий көші-қон сальдосы болжам жасалған кезең бойына 1000 адамға –**1,5** деңгейінде болады, бұл COVID-19 пандемиясы басталғанға дейінгі халықтың жүріс-тұрысына сай.
- *Оптимистік сценарий.* 2050 жылы көші-қон сальдосы 1000 адамға **0,75** деңгейінде болады деп болжанады, бұл соңғы жылдары байқалған трендтерге сәйкес келеді.

1.4.2 Нәтиже

Бұл жорамалдар негізінде мынадай нәтиже шықты. Төмендегі графикте әр сценарийге сай келетін **2050 жылғы болжамды халық саны** көрсетілді.

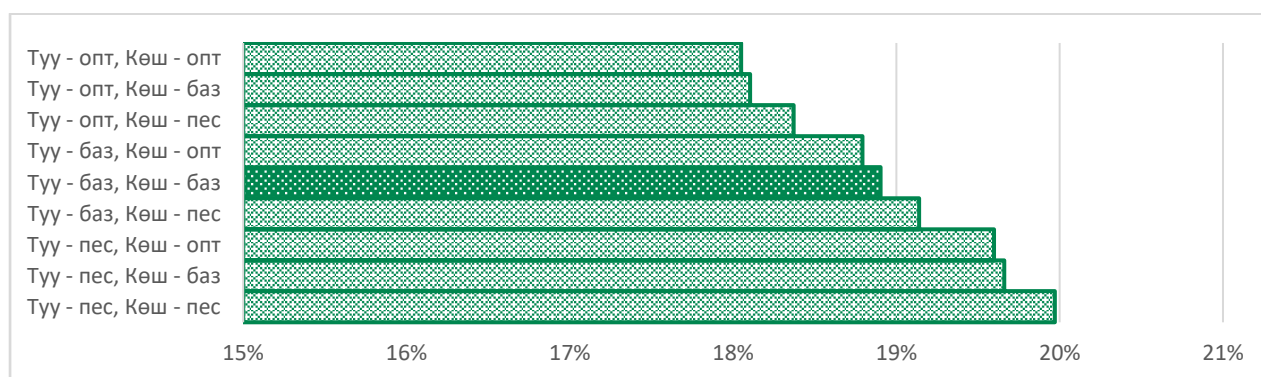
2-сурет. Түрлі сценарийлер бойынша 2050 жылғы Қазақстандағы болжамды халық саны

Графиктен көрініп тұрғандай, мәндер диапазоны **24,3-тен 27,8 млн** адамға дейінгі аралықта, мұнда базалық сценарийге **26,2 млн** адам шамасы сай келеді. Салыстырып көрейік, БҰҰ медиандық болжамына сай Қазақстанда 2050 жылы халық саны **26,5 млн** адам болады. Сонымен қатар график күтілетін халық санына әр өлшемнің әсерін бағалауға мүмкіндік береді.

Құрылған үлгіден халықтың болжамды санына туу әсері елеулі ықпал ететінін көруге болады. Көші-қон көрсеткіштері тең болған кезде туудың базалық сценарийінен оптимистік сценарийіне өтуі және пессимистік сценарийден базалық сценарийге өтуі болжамды халық санының **3%-дық** өсімімен сипатталады.

Көші-қон сальдосының әсері елеусіз. Туу көрсеткіштері тең болған кезде көші-қонның оптимистік сценарийі бойынша 2050 жылы халық саны орташа алғанда, базалық сценарий кезіндегіден **1,5%-ға жоғары**, ал базалық сценарий, өз кезегінде пессимистік сценариймен салыстырғанда **3,4%-ға** халық өсіміне алып келеді.

Мән беруге тұрарлық басқа көрсеткіш – 2050 жылғы **қарт адамдар (60 жастан үлкен) үлесі**.

3-сурет. Түрлі сценарийлер бойынша 2050 жылғы Қазақстандағы 60 жастан үлкен халықтың болжамды үлесі

Бұл көрсеткіш мәні **15% бен 20%** аралығында құбылып тұр. Базалық сценарийге сай қарт адамдар үлесі – **18,9%**. Салыстырып көрейік, БҰҰ сценарийі бойынша қарт адамдардың болжалды үлесі – **19,0%**.

Көші-қонның әсері де көп емес - базалық сценарийден пессимистік сценарийге өткен кезде қарт адамдар үлесі туу көрсеткіштері тең болған кезде тек **0,3 п.т-ға** азаяды. Оптимистік сценарийден базалық сценарийге өткен кезде қарт адамдар үлесі **0,1 п.т-ға** ғана өзгереді.

1.4.3 Стохастикалық үлгі: актуарлық жорамалдар мен болжамдар

Стохастикалық үлгі Монте-Карло әдісі бойынша 100 000 симуляция қолданылып жасалды. Ықтимал бағалар ескеріліп, 2026-2050 жылдар аралығындағы әр жыл үшін мынадай өлшемдердің мәндері үлгіленді:

- жыныс және жас бойынша өлім-жітім коэффициенттері;
- сыртқы көші-қон сальдосы және көшіп келу мен көшіп кетудің жас-жыныстық коэффициенттері;
- жиынтық туу коэффициенті және жас бойынша туу коэффициенттері (15 жастан 49 жасқа дейін).

Кездейсоқ шамаларды анықтау үшін мынадай жорамалдар қолданылды:

- **жас-жыныстық өлім-жітім коэффициенттерінде** өлім-жітімнің жақсару трендіне және $0,04^1$ стандарт ауытқуға сай келетін математикалық күтумен логнормалды бөлу бар;

- **2050 жылғы жиынтық туу коэффициентінде** 2,39 математикалық күтумен және 0,25 стандарт ауытқумен қалыпты бөлу бар. Бұл мәндер жоғары және төмен БҰҰ болжамдары 95%-дық сенімді аралық шектеріне сай болатындай етіп таңдалған. 2050 жылға дейінгі кезеңде жиынтық туу коэффициенттері сызықтық интерполяциямен алынды;

- **жас бойынша туу коэффициенттерінде** туу трендіне сай келетін математикалық күтумен және математикалық күтуден² $0,07$ -ге тең стандарт ауытқумен логнормалды бөлу бар;

- **жас-жыныстық көшіп келу мен көшіп кету коэффициенттерінде** тарихи мәндерге сай келетін математикалық күтумен және $0,04$ стандарт ауытқумен логнормалды бөлу бар;

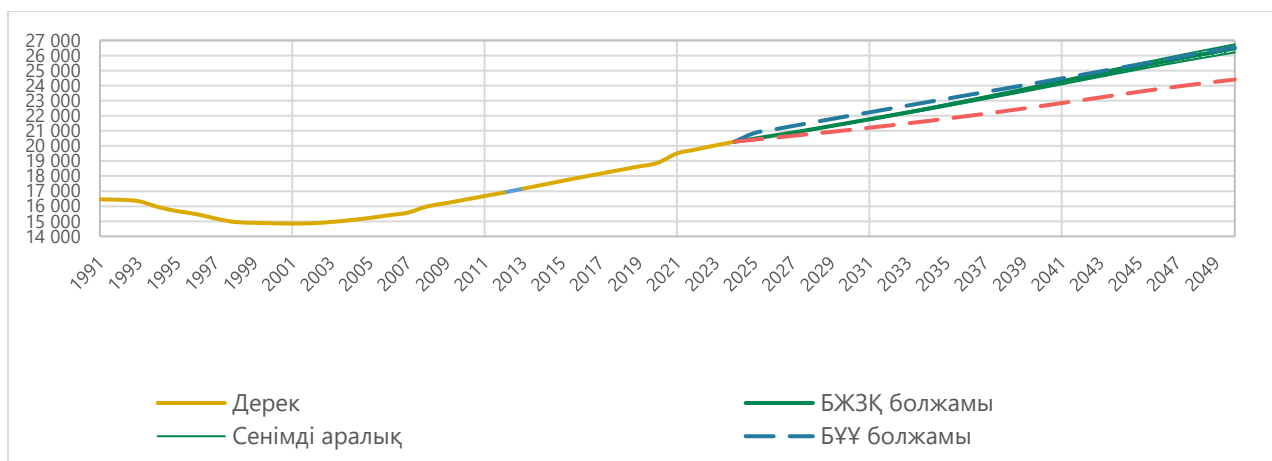
- жылдар бойынша **көшіп келгендер мен көшіп кеткендердің жалпы санында** көші-қон трендіне (2050 жылы көшіп келгендер мен көшіп кеткендердің күтілетін саны 10 000 адам болады деп жорамалданып отыр) сай келетін математикалық күтумен және көшіп келгендер үшін 2000 адам мен көшіп кеткендер үшін 6000 адам стандарт ауытқумен (бұл шамалар Қазақстан бойынша қолда бар статистика негізінде есептеледі; кез келген жылдағы кез келген жастағы көшіп кеткендер саны халық пен көшіп келгендер санынан артық болмайтыны ескеріледі) қалыпты бөлу бар.

1.4.4 Нәтиже

Келесі графикте 2025 жылға дейін Қазақстандағы халық санының өзгеру қисығы, сондай-ақ 95%-дық сенімді аралықпен 2050 жылға дейінгі болжам бейнеленген. БҰҰ болжамына сай келетін қисық бөлек көрсетілді.

¹ Мақалада ұсынылған мән Browne, Duchassaing and Suter (2011) *Longevity: A 'Simple' Stochastic Modelling of Mortality*, British Actuarial Journal, <https://www.actuaries.org.uk/system/files/documents/pdf/pp249265.pdf>

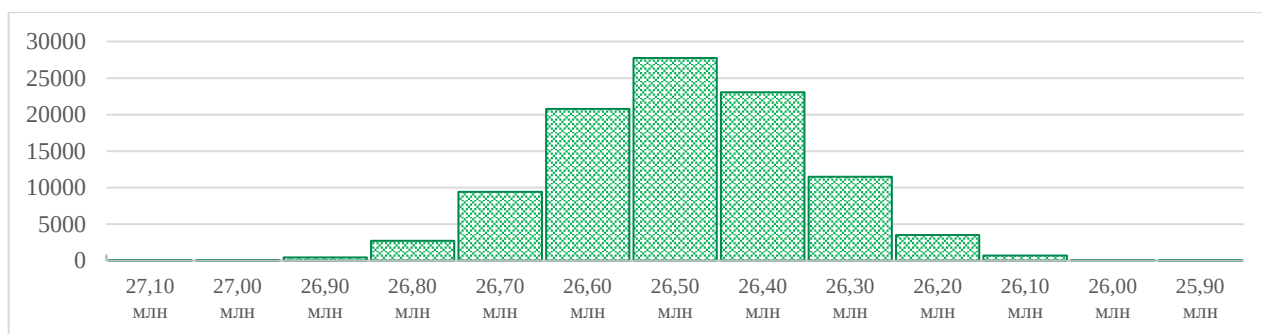
² Мақалада ұсынылған мән Marshall (1995) A model of numbers of births in three countries, with persistent forty-year cycles, Mathematical Population Studies, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12290054/>

4-сурет. Қазақстан халқының нақты саны және болжам (мың адаммен)

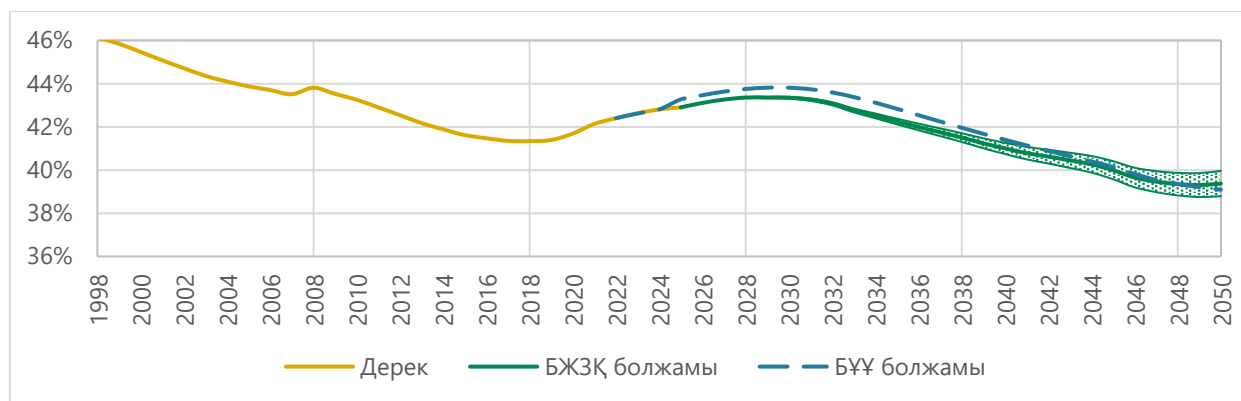
Халық санының өзгеру динамикасының графигінде (4-сурет) елімізде бала туу қарапайым ұрпақ алмасудың 2,1 деңгейіне дейін күрт төмендейтін болса, күтілетін халық санына сай келетін қызыл түсті қисық бейнеленген. Қазақстан халқының болжанып отырған өсімінің **66%**-ға жуығы 2022 жылдан бастап 2050 жылға дейін «демографиялық импульс» немесе қазіргі жас құрылымының арқасында болады, яғни жиынтық туу коэффициенті болжам жасалған мерзім бойына 2,1-ге тең болса да, халық өседі. Болжанып отырған өсімнің қалған **34%-ы** қарапайым ұрпақ алмасу деңгейінен жоғары туу мен келешекте өмір сүру ұзақтығының артуына байланысты.

2050 жылы орташа халық санының болжамы – **26,5 млн адам**. 95%-дық сенімді аралық **25,9-ден 27,1 млн** дейінгі адамды қамтиды. Келесі гистограммада 2050 жылы болжамды халық санын бөлу берілді.

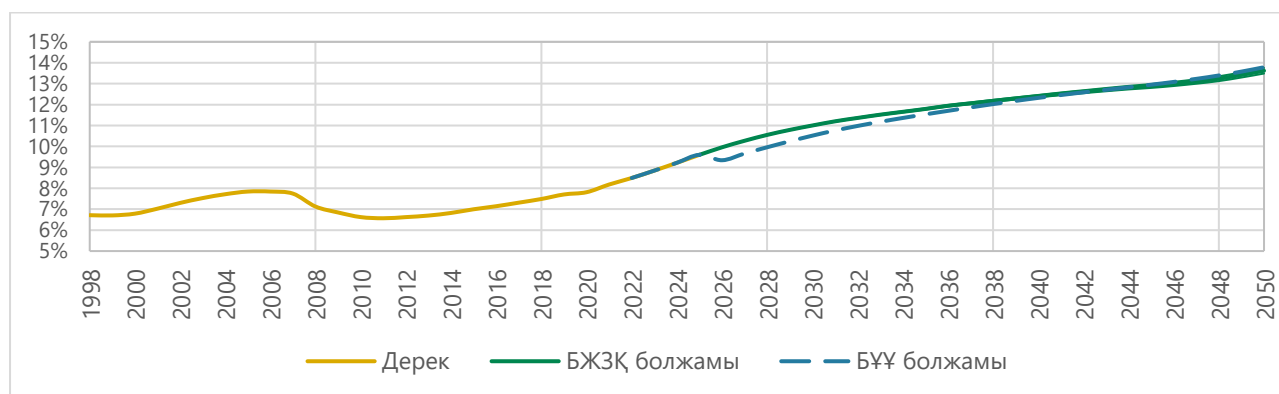
5-сурет. 2050 жылы Қазақстандағы болжамды халық санын бөлу

Сонымен қатар 24 жасқа дейінгі, 25 жастан 64 жасқа дейінгі және 65 жастан үлкен халық үлесі есептелді. Жақын келешекте халықтың жастар үлесі ағымдағы 42,9%-дан 2030 жылға қарай 43,3%-ке өседі деп күтілуде, содан кейін шамамен 3 пайыздық тармаққа қысқарады. Мұндай динамиканың БЖЗҚ болжамында да, БҰҰ болжамында да байқалып отырғанын атап көрсетеміз.

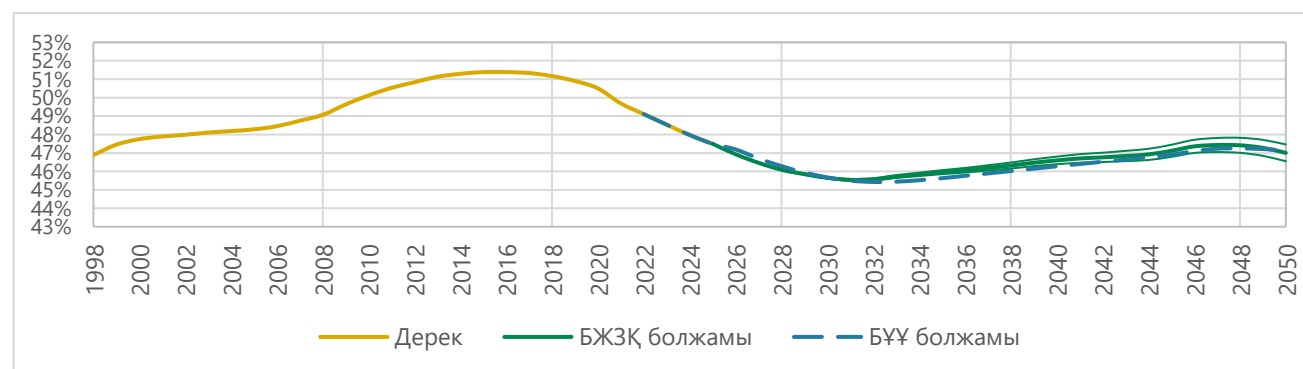
6-сурет. Қазақстанда 24 жасқа дейінгі халықтың үлесінің дерегі мен болжамы

Өз кезегінде, 25 жастан 64 жасқа дейінгі халық үлесі шамамен 2031 жылға дейін қысқарады, сонан соң кішігірім өсім басталады. БЖЗҚ мен БҰҰ болжамдарындағы трендтердің ұқсастығын тағы атап өтеміз.

7-сурет. Қазақстанда 25 жастан 64 жасқа дейінгі халықтың үлесінің дерегі мен болжамы

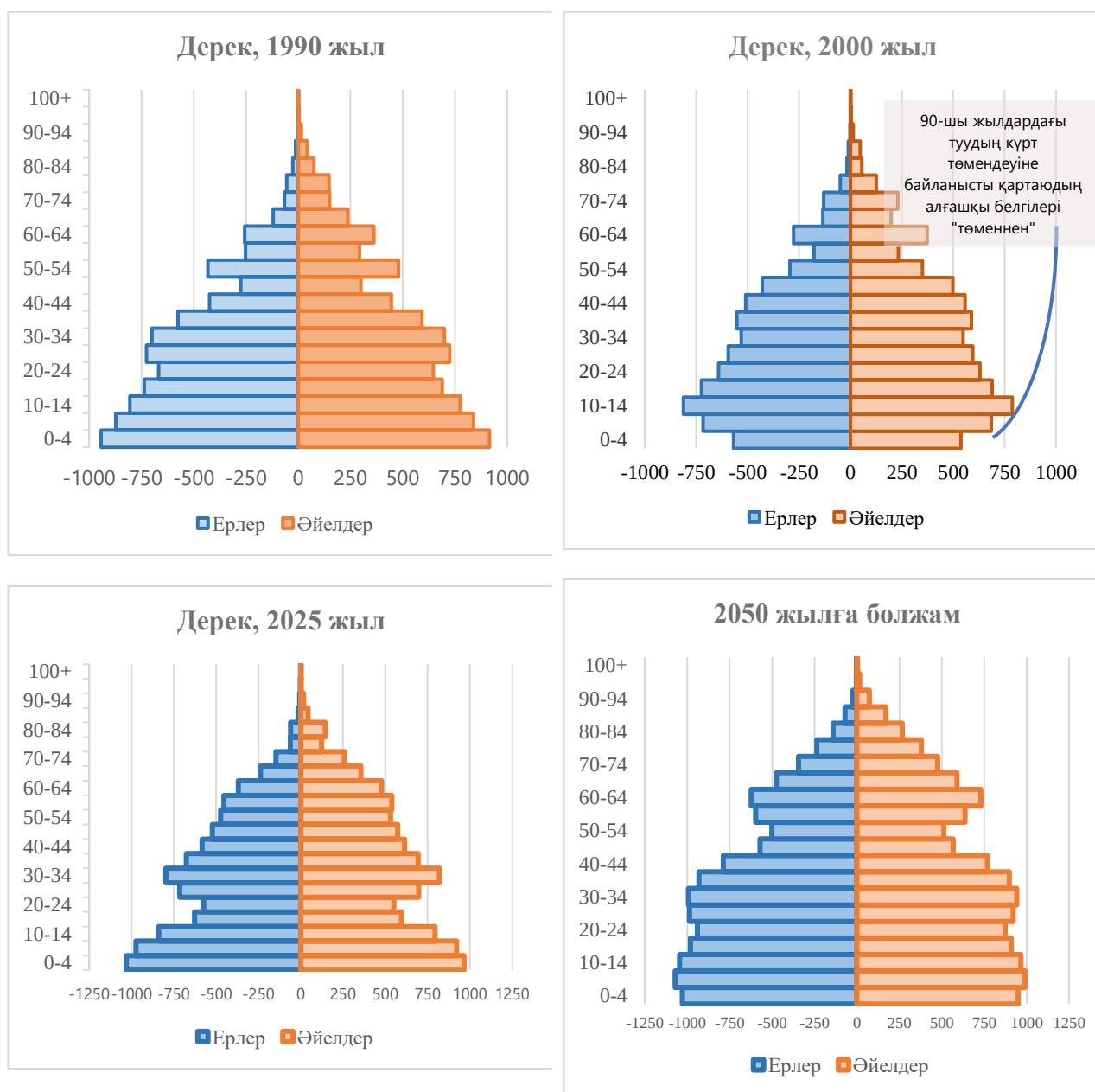
Ақырында, егде жастағы халықтың үлесі болжау көкжиегінде тұрақты түрде өседі.

8-сурет. Қазақстанда 64 жастан жоғары халықтың үлесінің дерегі мен болжамы

Халық құрылымындағы өзгерістердің толық картинасын жас-жыныстық пирамида көрсетеді. 1990 жылдардағы туудың күрт қысқаруынан «төмен» жақтан қартаюдың алғашқы белгілері 2000 жылдың өзінде-ақ байқалады. Бұл когорта

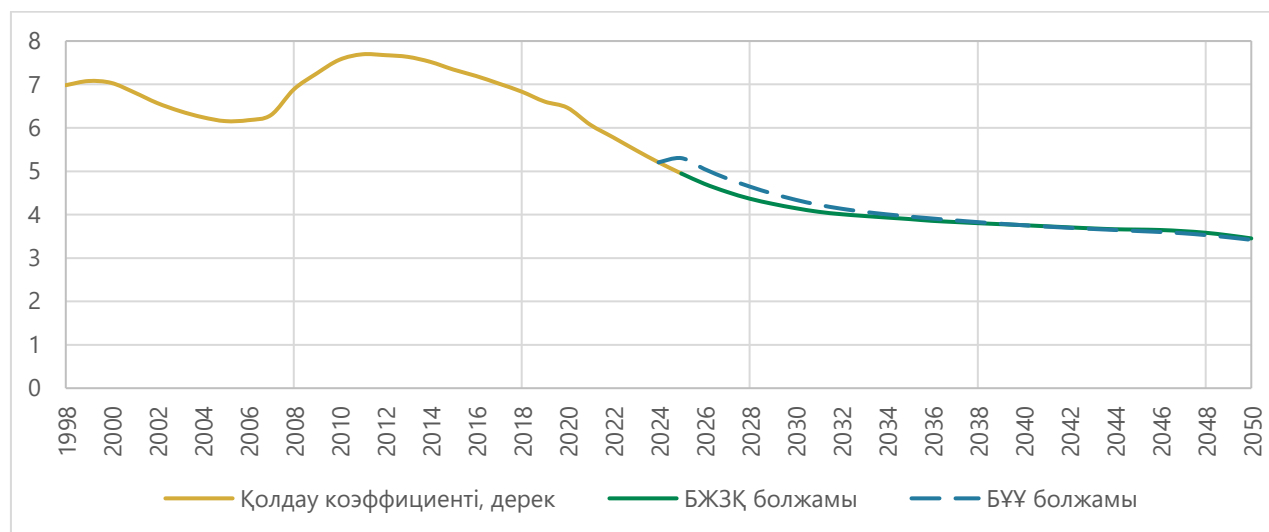
2023 жылы 23-33 жасқа жетті және 2050 жылға қарай зейнет алдындағы жасқа жетеді. Бұл когорта балалары «демографиялық жаңғырықтың» алғашқы толқынын қалыптастырады. 2050 жылы бұл балалар 15 пен 30 жас аралығында болады. Соңғы диаграммадан көрініп тұрғандай, бұл когорта көршілес когорталармен салыстырғанда аз. 2050 жыл пирамидасының тағы бір ерекшелігі – өмір сүру ұзақтығының артуы мен үлкен жастағы өлім-жітімнің азаюы нәтижесінде байқалатын «жоғары» жақтан қартаю.

9-сурет. ҚР-дағы нақты және болжамды жас-жыныстық пирамидалар

Қазақстандағы халықтың қартаю үдерісі 65 жастағы және одан үлкен адамдар санына бөлінген еңбекке жарамды жастағы (25-тен 64 жасқа дейін)

адамдар саны ретінде есептелетін әлеуетті қолдау коэффициентін төмендететін болады.

10-сурет. Әлеуетті қолдаудың нақты коэффициенті және болжам

Жоғарыдағы графиктерде көрсетілген 2031 жылға дейін 25-тен 64 жасқа дейінгі халық үлесінің қысқаруымен қатар қарт адамдар санының күтілетін өсімі БЖЗҚ және БҰҰ болжамдарына сай 2024 жылдан бастап 2050 жылға дейінгі кезеңде Қазақстанда әлеуетті қолдау коэффициентінің 1,4 есе дерлік төмендеуін білдіреді: **65+ жастағы 1 зейнеткерге еңбекке жарамды жастағы 3,42 адам ғана келеді, бұл еңбекке жарамды халыққа түсетін «жүкті» арттырады.**

Аталған коэффициенттің төмен болжамды мәндері Қазақстандағы халықтың қартаю үдерісінің еңбек нарығына, экономикалық көрсеткіштерге, сондай-ақ жуырдағы он жылда Қазақстан алдында тұрған әлеуметтік және зейнетақымен қамсыздандыру бөлігінде мемлекеттік бюджетке түсетін жүктің артуына әлеуетті әсерін атап көрсетеді! Халықтың қартаю үдерісі басталғанда, бюджетке түсетін жүкті төмендетуге және келешекте зейнетақы мөлшерін көтеруге қабілетті бөлшек ретінде Қазақстандағы көп деңгейлі зейнетақы жүйесінің жинақтаушы бөлшегі ерекше мәнге ие болады.

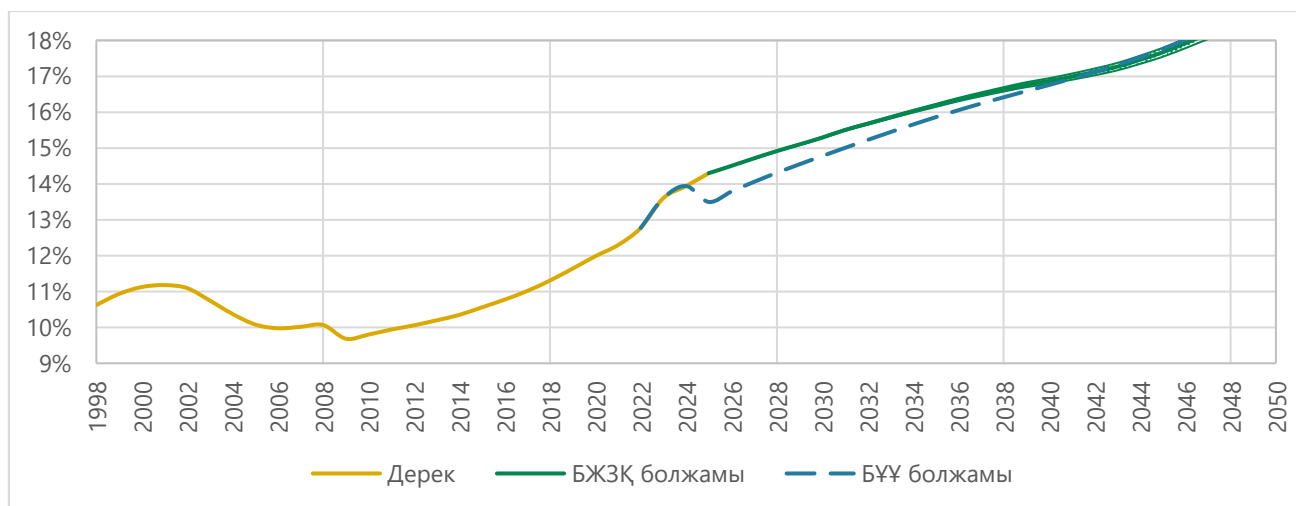
Әлеуетті қолдау коэффициентін төмендету үдерісінің Қазақстанға ғана тән емес екенін айта кеткен жөн. БҰҰ болжамына сай бұл үдеріске әлемнің көпшілік елдері ұшырауда.

Халықтың қартаюын өлшеудің басқа белгісі – 60 жастан үлкен адамдар үлесі. Мұны пайдалану да Қазақстандағы халықтың қартаю үдерісінің басталғанын көрсетеді. Төменде берілген Божё-Гарнье-Россет демографиялық қартаю шкаласына сай қазір Қазақстан демографиялық қартаюдың орташа деңгейінің қарсаңында тұр.

Кезең	60 жастағы және одан үлкен адамдар үлесі, %	Қартаю және халықтың қарттық деңгейінің кезеңдері
1	< 8	Демографиялық жастық шақ
2	8-10	Алғашқы қарттық қарсаңы
3	10-12	Нағыз қарттық қарсаңы
4	12 және жоғары	Демографиялық қарттық
4.1	12-14	Демографиялық қарттықтың бастапқы деңгейі
4.2	14-16	Демографиялық қарттықтың орташа деңгейі
4.3	16-18	Демографиялық қарттықтың жоғары деңгейі
4.4	18 және жоғары	Демографиялық қарттықтың өте жоғары деңгейі

6-кесте. Божё-Гарнье-Россет демографиялық қартаю шкаласы

Дегенмен, қарт адамдар үлесі елеулі артады деп күтілуде. БЖЗҚ болжамы да БҰҰ болжамындай **Қазақстанда 2050 жылға қарай Божё-Гарнье-Россеттің демографиялық қартаю шкаласына сай демографиялық қартаюдың өте жоғары деңгейін** көрсетіп тұр: 60 жастағы және одан үлкен адамдар үлесі **18,8%-ға** жетеді, яғни 2050 жылға қарай орташа алғанда әрбір **алтыншы** қазақстандық 60 жаста немесе одан үлкен болады.

11-сурет. 60 жастағы және одан үлкен адамдардың нақты үлесі және болжам

1.5 Демографиялық трендтер бойынша негізгі тұжырымдар

Болжамды демографиялық деректер Қазақстан халқының өсуін жалғастыратынын және 2050 жылдың соңына қарай **26,5** млн. адамға жететінін көрсетеді, алайда оның жас құрылымындағы сапалық өзгерістер елдің әлеуметтік-экономикалық жүйесіне, оның ішінде зейнетақы жүйесіне барған сайын елеулі әсер ететін болады.

1.5.1. Халық санының өсуі негізінен ағымдағы жас құрылымымен қамтамасыз етіледі.

2050 жылға дейінгі халықтың болжамды өсуінің шамамен үштен екісі «демографиялық импульс» деп аталатын, яғни репродуктивті жастағы адамдардың қазіргі санының инерциялық әсерімен қамтылған. Өсудің қалған бөлігі туудың артуы мен өмір сүру ұзақтығының ұлғаюының нәтижесі болып табылады.

1.5.2. Қазақстан біртіндеп демографиялық қартаю кезеңіне өтуде. Божё-Гарнье-Россеттің демографиялық қартаю шкаласына сәйкес, Қазақстан «қарттық қарсаңында» шегінен өтіп үлгерді және 2050 жылға қарай **демографиялық қарттық деңгейі өте жоғары** елдер санатына өтеді: 60+ жастағы адамдар үлесі 18,8%-ға жетеді, яғни **әрбір алтыншы тұрғын** егде жаста болады.

1.5.3. Халықтың құрылымы өзгеруде: қарт адамдардың үлесі өсуде, еңбекке жарамды адамдардың үлесі азаюда.

65 жастағы және одан үлкен халықтың үлесі болжамдау көкжиегінде өсе береді, ал еңбекке жарамды халықтың үлесі (25 - 64 жас) 2031 жылға дейін төмендейді, содан кейін тұрақтанады. Бұл өзгерістер **әлеуетті қолдау коэффициентінің** айтарлықтай төмендеуіне - 2024 жылы 4,95-тен **2050 жылы 3,46-ға** дейін төмендеуіне әкеледі, яғни **әрбір зейнеткерге** шаққанда еңбекке жарамды жастағы адамдар аз болады.

1.5.4. Халықтың қартаюы бюджет пен еңбек нарығына қысымды арттырады.

Қолдау коэффициентінің төмендеуі бюджеттен зейнетақы төлемдерін қоса алғанда, мемлекеттік әлеуметтік қамсыздандыру жүйесіне «жүктің» өсуін білдіреді. Бұл зейнетақы жүйесінің таратушы құрамдауыштарының - ынтымақты және базалық зейнетақылардың тұрақтылығы мен теңгерімділігін сақтау үшін тәуекелдердің туындауына әкеледі.

2. Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі: ЕТЖШ енгізу алғышарттары, есептеу әдістемесі және жетілдіру бағыттары

2.1. Біржолғы зейнетақы төлемдері тетігін және зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегін енгізудің алғышарттары

2.1.1 Әлеуметтік-экономикалық талаптар

2020 жылы COVID-19 пандемиясы әлемнің көптеген елдерінде, соның ішінде Қазақстанда да ауқымды шектеу шараларын енгізуге әкелді. Іскерлік белсенділіктің төмендеуі, кәсіпорындардың уақытша жабылуы және жұмыспен қамтудың қысқаруы халықтың табысына теріс әсер етті. Көптеген азаматтар жалақының төмендеуіне, жұмысынан айырылуына немесе табыс көздерінің уақытша жетіспеушілігіне тап болды.

Мұндай жағдайда мемлекеттер азаматтарға зейнетақы жинақтарының бір бөлігіне қол жеткізуді қоса алғанда, әлеуметтік қолдаудың әртүрлі шараларын қолданған. Мұндай шешімдердің негізгі мақсаты – дағдарыстың әлеуметтік салдарын жұмсарту және үй шаруашылықтарының қаржылық жағдайын қолдау.

Қазақстан да дағдарысқа қарсы шаралар кешенін іске асырды. Ең маңызды шешімдердің бірі азаматтарға зейнетақы жинақтарының бір бөлігін тұрғын үй жағдайларын жақсартуға және емделуге ақы төлеуге пайдалану құқығын беру.

Алайда зейнетақы жинақтары **еңбек қызметі аяқталғаннан кейін азаматтардың табысын қамтамасыз етуді көздейтін өзінің негізгі мақсатын** сақтауы тиіс. Сондықтан біржолғы зейнетақы төлемдері тетігін енгізумен бір мезгілде азаматтардың болашақ зейнетақы құқықтарын қамтамасыз ету үшін жеке зейнетақы шотында қалуға тиіс қаражаттың ең төменгі көлемін белгілеу қажеттілігі туындады.

Бұл міндетті шешу үшін зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі (ЕТЖШ) ұғымы енгізілді.

2.1.2 Зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын пайдаланудың халықаралық тәжірибесі

COVID-19 пандемиясы кезінде бірқатар мемлекеттер, соның ішінде Чили, Перу, АҚШ, Австралия және Малайзия мемлекеттері қаржылық қиындықтарды жеңу үшін азаматтарға зейнетақы жинақтарының бір бөлігін мерзімінен бұрын пайдалануға уақытша рұқсат берді. Алайда, бұл рұқсат тек уақытша дағдарысқа қарсы сипатта берілген болатын. Дағдарыстың өткір кезеңі аяқталғаннан кейін бұл шаралардың көпшілігі тоқтатылды және зейнетақы жүйесінің тұрақты элементіне айналмады.

Сонымен қатар, бірқатар елдердің тәжірибесі зейнетақы қаражатын ауқымды шешіп алудың ұзақ мерзімдегі салдарын көрсетті. Дәлелді көрсеткіштер ретінде Чили мен Перуді айтуға болады. OECD Pension Markets in Focus 2025 есебінің деректеріне сай Чилиде зейнетақы активтерінің ЖІӨ-ге қатынасы 2019 жылдың

соңында 82%-дан 2022 жылдың соңында 57,6%-ға қысқарды, ал Перуде -22,5%-дан 11,3%-ға дейін қысқарды.

Бұл тәжірибе зейнетақы жинақтарының шамадан тыс қысқаруын шектейтін және халықтың ағымдағы қажеттіліктері мен болашақ зейнетақымен қамсыздандыру арасындағы теңгерімді қамтамасыз ететін тетіктерді сақтау қажеттігін растайды.

2.2. Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегін енгізу

2.2.1 ЕТЖШ енгізу мақсаты

2021 жылдан бастап Қазақстан Республикасының азаматтарына зейнетақы жинақтарының бір бөлігін тұрғын үй сатып алуға, оның ішінде ипотекалық берешекті өтеуге, сондай-ақ емделуге ақы төлеуге пайдалану құқығы берілді.

Осылайша, біруақытта:

- әлеуметтік маңызды мақсаттарға жинақтардың бөлігін мерзімінен бұрын пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз ететін;
- болашақ зейнетақы төлемдерінің кем дегенде қажетті деңгейде сақталуына кепілдік беретін тетік құру қажеттілігі туындады.

Дәл осы мәселені шешу үшін «зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі» ұғымы енгізілген болатын.

2.2.2 Нормативтік-құқықтық негіз

Қазақстан Республикасы Әлеуметтік кодексінде (1-баптың 1-тармағының 75-тармақшасы) зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі – ең төмен зейнетақы мөлшерінен төмен емес ай сайынғы зейнетақымен қамсыздандыруға қажетті міндетті зейнетақы жарналары есебінен қалыптастырылған зейнетақы жинақтарының ең төмен мөлшері деп бекітілген.

Мұнымен бірге, біржолғы зейнетақы төлемдерін жүзеге асыру үшін талаптар бекітілген (ҚР ӘК 220-бабының 3-тармағы):

- егер ЖЗШ-дағы МЗЖ есебінен зейнетақы жинақтарының сомасы ЕТЖШ-дан асса;
- егер зейнетақы төлемдерін алушының зейнетақы мөлшері ТАК айқындау әдістемесімен айқындалатын 40 пайыздан төмен емес деңгейде алушының ТАК қамтамасыз ететін етсе;
- егер МЗЖ салымшысы сақтандыру ұйымымен зейнетақы аннуитеті шартын жасасса;
- егер салымшы еңбек сіңірген жылдары үшін зейнетақы төлемдерін алушы болып табылса.

Сондай-ақ ЕТЖШ айқындау әдістемесі мен ТАК³ айқындау әдістемесі және басқа НҚА әзірленді және бекітілді.

2.3. Біржолғы зейнетақы төлемдерінің тетігін іске асыру нәтижелері

2.3.1 Зейнетақы жинақтарын пайдалану ауқымы

Біржолғы зейнетақы төлемдерінің тетігі халық арасында кеңінен таралды. 2021 жылдан 2026 жылға дейінгі кезеңде зейнетақы жинақтарының бір бөлігін мерзімінен бұрын пайдалану құқығын шамамен 1,5 млн адам пайдаланды.

Алынған қаражаттың жалпы көлемі шамамен 5,9 трлн.теңге.

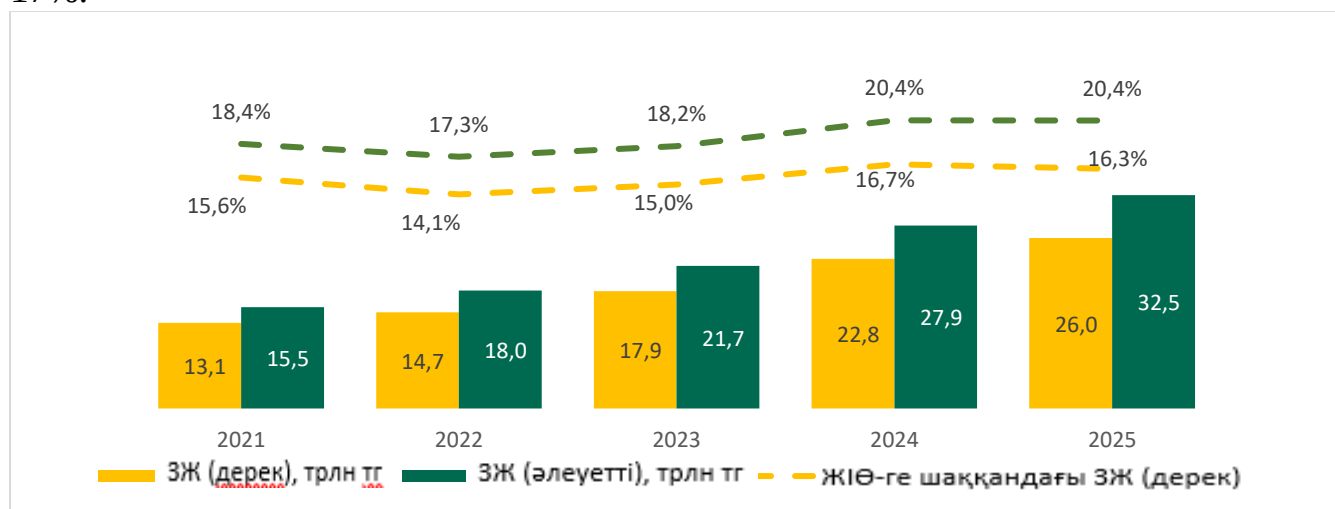
Қаражаттың негізгі бөлігі тұрғын үй мәселелерін шешуге бағытталды. Барлық шешіп алулардың шамамен 82%-ы тұрғын үй мақсаттарына, оның ішінде 44%-ы тұрғын үйді меншігіне сатып алу кезінде түпкілікті есептесуге жұмсалды. Емделу ақысын төлеуге шамамен қаражаттың 18%-ы бағытталды, оның шамамен 17%-ы стоматологиялық қызметтер шығынын құрады.

Зейнетақы жинақтарының бір бөлігін пайдалану мүмкіндігі мұндай салымшыларда міндетті зейнетақы жарналарының тұрақты және толық төленуі есебінен жеткілікті жинақтардың қалыптасуына негізделеді.

Көрсеткіш	5 жылда барлығы
Бірегей өтініш берушілер саны, адам	1 169 061
БЗТ жалпы сомасы, млн тг	5 637 415
Пайдаланылмаған қаражаттың қайтарылуын шегергендегі БЗТ жалпы сомасы, млн. тг	4 734 301

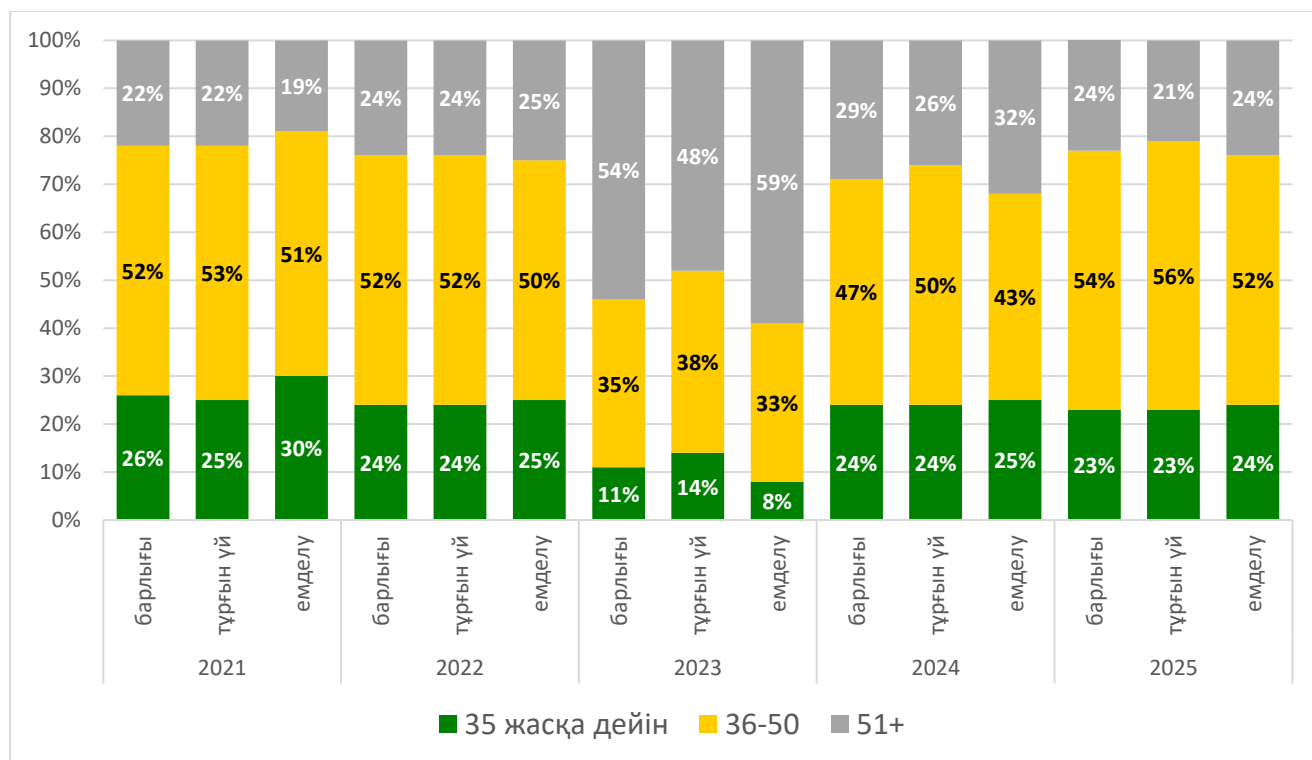
7-кесте. 2021-2025 жж үшін БЗТ сомалары мен өтініш берушілері бойынша статистика

Тұрғын үйге 82%, оның ішінде меншігіне сатып алуға (түпкілікті есеп айырысу) 44%, емделуге 18%, оның ішінде стоматологиялық қызметтер төлеміне 17%.

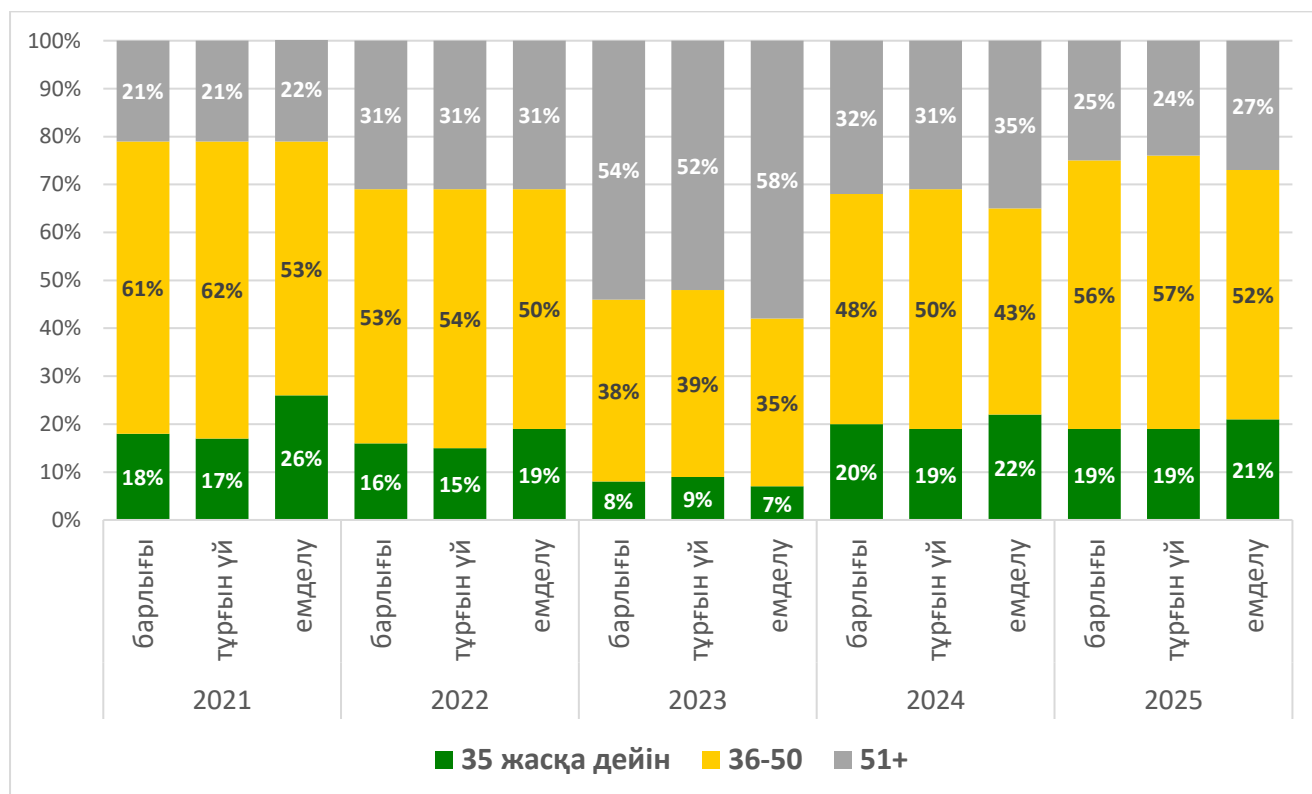

12-сурет. БЗТ шешіп алуысыз ЗЖ ықтимал көлемін бағалау

³ ҚР Үкіметінің 30.06.2023 жылғы № 521 қаулысымен бекітілген

13-сурет. Өтініш берушілер құрылымы

14-сурет. БЗТ сомаларының құрылымы

2.3.2 Зейнетақы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз етудегі ЕТЖШ рөлі

Сонымен қатар, алу ауқымы болашақ зейнетақымен қамсыздандыруды қорғау құралы ретінде ЕТЖШ тетігінің маңыздылығын растады.

ЕТЖШ:

- алуға қолжетімді қаражаттың көлемін шектеуге;
- ең төменгі зейнетақы капиталын сақтауға;
- зейнетақы төлемдерінің ең төмен деңгейін қамтамасыз етуге;
- зейнет жасында кедейлік тәуекелін төмендетуге;
- жинақтаушы зейнетақы жүйесінің қаржылық тұрақтылығын қолдауға мүмкіндік береді.

2.4. ЕТЖШ айқындаудың бастапқы әдістемесі

2.4.1 Есептеудің негізгі қағидаттары

ЕТЖШ айқындаудың бастапқы әдістемесі ең төменгі базалық зейнетақы төлемін ескере отырып, ең төменгі зейнетақыдан төмен емес деңгейде болашақ зейнетақы төлемдерін қамтамасыз ету принципіне негізделген.

ЕТЖШ айқындаудың бастапқы әдістемесі бойынша ЕТЖШ есептеу кезінде келесі негізгі көрсеткіштер пайдаланылды:

- ең төменгі жалақы (ЕТЖ);
- ең төменгі зейнетақы (ЕТЗ);
- мемлекеттік базалық зейнетақы төлемдерінің ең төмен мөлшері (ЕТБЗ);
- ең төмен күнкөріс деңгейі (ЕКД);
- инфляция көрсеткіштері;
- инвестициялық кірістілік.

Әлеуметтік көрсеткіштер үнемі индекстеледі, мысалы, ЕКД және ЕТБЗ жыл сайын болжалды инфляция мөлшеріне қарай индекстеледі, ЕТЖ жыл сайын +2% болжалды инфляция мөлшеріне индекстеледі. Осылайша, болжалды инфляция әлеуметтік көрсеткіштерді индексациялау кезінде ескеріледі, ал ЕТЖШ мөлшері көрсетілген әлеуметтік көрсеткіштердің өзгерісін көрсетеді.

Бұрын ЕТЖШ есебі салымшы зейнет жасына толғанда оның БЖЗҚ-дан алатын ай сайынғы зейнетақы төлемінің ең төменгі мөлшері ЕТБЗ шегергенде ЕТЗ мен ЕТЖ арасындағы көп мәнді құрауды көздейтін. Бұл ретте ЕТЖШ есебі бірқатар негізгі **болжамдарға негізделген болатын, яғни салымшы:**

- еңбек қызметін зейнет жасына толғанға дейін жалғастырады;
- міндетті зейнетақы жарналарын тұрақты төлеп отырады;
- ЕТЖ-ға қарай есептелген деңгейден төмен емес жарналарды жүзеге асырады.

Осылайша, ЕТЖШ әрбір нақты жас үшін БЖЗҚ-ға ең төменгі жалақы мөлшеріндегі кірістен міндетті зейнетақы жарналарын тұрақты аудару және тиісінше осы жарналарға **гипотетикалық** инвестициялық кірістілікті есептеу туралы жорамалға қарай есептелді. Осыған байланысты жарналар мен жинақтардың ұзақ мерзімді кезеңін (яғни салымшы ағымдағы жасынан бастап зейнет жасына толғанға дейін жарналарды аударатын болады) ескере келе, ЕТЖШ есептеу кезінде кірістіліктің нақты емес, **болжалды орташа жылдық пайыздық мөлшерлемесі** қолданылды.

Баяндалғандарға байланысты, қорғау қызметін орындауға қарамастан ЕТЖШ айқындаудың бастапқы әдістемесінің бірқатар шектеулері болды.

Біріншіден, ол әлеуметтік көрсеткіштерге, олардың индексациясы мен кірістілік мөлшеріне айтарлықтай тәуелді болды.

Екіншіден, үлгі үздіксіз еңбек қызметін және зейнетке шыққанға дейін жарналарды үнемі төлеуді көздейді, бұл әрқашан азаматтардың нақты еңбек траекториясына сәйкес келе бермейді.

Үшіншіден, ЕТЖШ айқындау әдістемесі негізінен жоғалған еңбек табысын алмастырудың лайықты коэффициентіне қол жеткізуге емес, зейнетақы төлемдерінің ең төменгі деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған.

Нәтижесінде ЕТЖШ үстіндегі қаражатты алғаннан кейін салымшылардың жартысы үшін жинақтаушы зейнетақы мөлшері ең төменгі күнкөріс деңгейіне жуықтап, лайықты зейнетақының халықаралық бағдарларынан едәуір төмен болуы мүмкін еді.

2.5. ЕТЖШ айқындаудың жаңа әдістемесі

2.5.1 ЕТЖШ айқындау әдістемесін жетілдіру қажеттілігі

ЕТЖШ айқындау әдістемесі зейнетақы жинақтарын мерзімінен бұрын алғаннан кейін азаматтар халықаралық стандарттарға сәйкес зейнетақы табысының жеткілікті деңгейін қамтамасыз ете алатындай жетілдіруді талап етті.

Халықаралық еңбек ұйымының №102 конвенциясына сәйкес зейнетақымен қамсыздандырудың ең төменгі қолайлы деңгейі – 40%-дан төмен емес еңбек табысын алмастыру коэффициенті.

Алмастыру коэффициенті дегеніміз – зейнетақы төлемдері мөлшерінің зейнетке шыққанға дейін алатын жалақы мөлшеріне қатынасы.

Халықаралық тәжірибе:

- Еуропалық одақ елдерінде ең төменгі зейнетақы ең төменгі жалақының орташа алғанда шамамен 60%-ын құрайтынын;

- ЭДЫҰ елдерінде ең төменгі жалақы медиан жалақының шамамен 50%-ын құрайтынын көрсетеді.

Осыған байланысты 2026 жылы мемлекеттік органдар ЕТЖШ айқындау әдістемесін қайта қарауды бастамаға алды, бұл ретте негізгі міндеттері:

- болашақ лайықты зейнетақы төлемдерін көтеру;
- жинақтардың жетіспеушілік тәуекелін төмендету;
- өмір сүру ұзақтығының өсуін есепке алу;
- зейнетақы жүйесінің тұрақтылығын арттыру;
- әлеуметтік көрсеткіштер мен макроэкономикалық болжамдардан есептердің тәуелділігін төмендету;
- ұлттық тәжірибені халықаралық стандарттарға жақындату болып табылады.

Сонымен қатар, 2021-2025 жылдарға ЕТЖШ мөлшерінің динамикасын талдау осы кезеңдердегі ЕТЖШ көтерілуі жалпы халық табысының өсуіне сәйкес келетінін көрсетеді. Қарастырылып отырған кезеңде медиан жалақы 92%-ға, орташа айлық жалақы 90%-ға артты. Мұнымен бірге, кірістердің өсу қарқыны көптеген жылдар бойы инфляциядан асып түсті, бұл халықтың сатып алу қабілетінің артқанын көрсетеді.

Сондай-ақ, ЕТЖШ мөлшері үш жыл бойы (2023-2025 жж.) қарастырылмады, соның салдарынан ЕТЖШ деңгейі халықтың табысының және әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың өзгерісін толық көлемде көрсетуді тоқтатты. ЕТЖШ-ны өзгеріссіз деңгейде сақтау қызметкерлердің зейнетақы жинақтарының жеткіліксіз қалыптасу тәуекелін арттырады, бұл болашақта олардың зейнетақымен қамсыздандыру деңгейіне теріс әсер етуі мүмкін.

2021-2026 жж. ЕТЖШ мөлшерлерінің қарқыны (11-кесте), сондай-ақ ЕТЖШ жыл сайынғы өсім мөлшерлері (12-кесте) Жылдық актуарлық есептің қосымшасында берілген.

2.5.2 Демографиялық және қаржылық параметрлерді пайдалану

ЕТЖШ айқындау әдістемесіне енгізілген өзгерістерге сай жинақтардың бөлігін баламалы мақсаттарға пайдалану мүмкіндігі сақталды, алайда болашақта халықаралық стандарттарға жақындату арқылы алуға қолжетімді жинақтар көлемін айқындау талаптары зейнетақы төлемдерінің лайықты деңгейіне жету үшін арттырылды.

ЕТЖШ айқындау үшін жаңа әдістеме бойынша екі негізгі әлеуметтік-экономикалық параметр – **ең төмен зейнетақы (ЕТЗ) және ең төмен жалақы (ЕТЖ)**, сондай-ақ Қазақстан халқының өлім-жітім кестелері негізінде есептелетін, Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) үнемі жаңартып отыратын болашақ зейнетақы төлемінің келтірілген құнын есептеудің классикалық формуласы қолданылады. Зейнетақы жинақтарын шектен тыс алған жағдайда, салымшы болашақта зейнетке шыққан кезде ең төменгі мөлшері медиан жалақы мөлшерінің 40%-ын құрайтын деңгейге жақын төлемдерді алатын болады. Мұнымен бірге, шек мөлшері болашақ жарналарға және ескі ЕТЖШ айқындау әдістемесіндегідей көптеген әлеуметтік және макроэкономикалық көрсеткіштердің жыл сайынғы болжамды өзгерістеріне байланысты болмайды.

62 жастағы салымшы үшін ескі және жаңа ЕТЖШ айқындау әдістемесі бойынша болашақ нысаналы ең төмен төлемдердің мөлшерін салыстыру:

Жасы	Ең төменгі төлем мөлшері (ескі әдістеме)	Ең төменгі төлем мөлшері (жаңа әдістеме)
62 жас	49 404 теңге * (ағымдағы медиан жалақыдан шамамен 15%)	124 288 теңге** (ағымдағы медиан жалақыдан шамамен 40%)

8-кесте. 2021-2025 жж. БЗТ сомалары мен өтініш білдірушілер бойынша статистика

ЕТЖШ мөлшері салымшының жасына байланысты, сондай-ақ салымшы зейнет жасына жақындаған сайын сақталатын жинақтар көлеміне талаптар жоғарылайды. Бұл тәсіл егде жастағы адамдарда қаражат алынғаннан кейін зейнетақы капиталын қалпына келтіруге аз уақыт қалатындығына байланысты.

2.5.3 42 жастағы салымшы үшін жаңа әдістеме бойынша ЕТЖШ есептеудің толық мысалы.

2026 жылға ЕТЖШ есептеу үшін келесі параметрлер қолданылады:

- 1) кірістіліктің жылдық пайыздық мөлшерлемесі - 9 %;
- 2) ай сайынғы төлемдерді индекстеудің жылдық мөлшерлемесі - 8 %;
- 3) ЕТЖ = 85 000 теңге;
- 4) Ең төмен зейнетақы (ЕТЗ) = 69 049 теңге;
- 5) БҰҰ⁴ өлім-жітімінің демографиялық кестесі;

Зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі мына формула бойынша есептеледі:

$$\text{ЕТЖШ}_{x_0} = 12 \times \text{БТ}_{x_0} \times \ddot{a}_{x_0}$$

мұнда:

ЕТЖШ_{x_0} — x_0 жастағы салымшы үшін зейнетақы жинақтарының ең төмен жеткіліктілік шегі;

БТ_{x_0} - x_0 жастағы салымшы үшін ай сайынғы төлемнің мына формула бойынша есептелетін ең төмен мөлшері:

$$\text{БТ}_{x_0} = \text{МАКС} (m_{x_0} \times \text{ЕТЗ}; n_{x_0} \times \text{ЕТЖМ})$$

мұнда:

m_{x_0} , n_{x_0} — мына формулалар бойынша есептелетін коэффициенттер:

⁴ UN World Population Prospects 2024 <https://population.un.org/wpp/>

$$m_{x0} = \text{ТӨМ} (\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЗ}} + (x_0 - 20) \times 2,5\%; 200\%)$$

$$n_{x0} = \text{ТӨМ} (\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЖМ}} + (x_0 - 20) \times 2,0\%; 200\%)$$

мұнда:

$\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЗ}}$ - ең төмен төлемнің базалық мөлшерлемесі (ЕТЗ-дан пайызбен), ол 2026 жылы 75 пайызға тең, одан кейін жыл сайын 10 пайызға, бірақ 200 %-дан асырмай ұлғайтылады;

$\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЖМ}}$ - ең төмен төлемнің базалық мөлшерлемесі (ЕТЖМ-дан пайызбен), ол 2026 жылы 60 пайызға тең, одан кейін жыл сайын 7,5 пайызға, бірақ 200 %-дан асырмай ұлғайтылады.

$\ddot{a}_{x0}$ - ай сайынғы төлемдердің ағымдағы құнының факторы - зейнеткерлік жасқа толғаннан кейін алушы өмір бойы алып отыратын болашақ зейнетақы төлемдерінің келтірілген (ағымдағы) құнын айқындау үшін қолданылатын коэффициент. Ағымдағы құн факторы әрбір жас когортасы бойынша дисконттаушы фактордың, тиісті дәрежедегі индекстеу мөлшерлемесінің және Қазақстан Республикасының Әлеуметтік кодексі 207-бабының 1-тармағында белгіленген жасқа толғаннан кейін алушының өмір сүру көрсеткіштері мен дисконттаушы фактордың және тиісті дәрежедегі индекстеу мөлшерлемесінің көбейтінділері сомасының көбейтіндісі ретінде мынадай формула бойынша айқындалады:

$$\ddot{a}_{x0} = v^{x-x_0} \times (1+j)^{x-x_0} \times \left(\sum_{t=0}^{\infty} v^t \times_t p_x \times (1+j)^t - \frac{11}{24} \right)$$

мұнда:

$\ddot{a}_{x0}$ – x_0 жастағы ай сайынғы төлемдердің ағымдағы құнының факторы;

$v = \frac{1}{1+i}$ – дисконттаушы фактор;

i – кірістіліктің жылдық пайыздық мөлшерлемесі;

j – зейнетақы төлемдерін индекстеудің жылдық мөлшерлемесі;

${}_t p_x$ – салымшының x жастан $x + t$ жасқа дейін өмір сүру ықтималдығы, ол БҰҰ болжамды өлім-жітім кестелеріне сәйкес Қазақстан Республикасы бойынша ерлер мен әйелдердің орташа өлім-жітім коэффициенттері негізінде айқындалады;

x – міндетті зейнетақы жарналары есебінен құралған зейнетақы жинақтарынан зейнетақы төлемдері жүзеге асырыла бастайтын салымшының жасы;

x_0 – салымшының өзінің немесе жұбайының (зайыбының), немесе жақын туыстарының пайдасына тұрғын үй жағдайларын жақсарту мақсатында және (немесе) өзі немесе жұбайы (зайыбы), немесе жақын туыстары үшін емделуге ақы төлеу үшін біржолғы зейнетақы төлемдері жүзеге асырылатын күнгі жасы;

t – мәндері 0-ден ∞ дейінгі айнымалы.

42 жастағы салымшыға ЕТЖШ мөлшерін есептеу мысалы:

Формулалар:	Формулалар бойынша есеп:
$BT_{x0} = \text{МАКС}(m_{x0} \times \text{ЕТЗ}; n_{x0} \times \text{ЕТЖМ})$ m_{x0}, n_{x0} – келесі формулалар бойынша есептелетін коэффициенттер: $m_{x0} = \text{ТӨМ}(\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЗ}} + (x_0 - 20) \times 2,5\%; 200\%)$ $n_{x0} = \text{ТӨМ}(\text{ЕТТ}_{\text{ЕТЖМ}} + (x_0 - 20) \times 2,0\%; 200\%)$	$BT_{42} = \text{МАКС}(m_{42} \times \text{ЕТЗ}; n_{42} \times \text{ЕТЖМ})$ 1) $m_{42} = \text{ТӨМ}(75\%_{\text{ЕТЗ}} + (42 - 20) \times 2,5\%; 200\%) = 130\% \text{ ЕТЗ}$ 2) $n_{42} = \text{ТӨМ}(60\%_{\text{ЕТЖМ}} + (42 - 20) \times 2,0\%; 200\%) = 104\% \text{ ЕТЖМ}$ 3) $BT_{42} = \text{МАКС}(130\% \times \text{ЕТЗ}; 104\% \times \text{ЕТЖМ}) = 130\% \text{ ЕТЗ}$ (себебі $130\% \text{ ЕТЗ} > 104\% \text{ ЕТЖМ}$) 4) $BT_{42} = 130\% \times 69\,049 = 89\,764$ теңге
$\ddot{a}_{x0} = v^{x-x_0} \times (1+j)^{x-x_0} \times \left(\sum_{t=0}^{\infty} v^t \times {}_t p_x \times (1+j)^t - \frac{11}{24} \right)$ где: $\ddot{a}_{x0}$ – x_0 жастағы ай сайынғы төлемдердің ағымдағы құнының факторы; $v = \frac{1}{1+i}$ – дисконттаушы фактор; i – кірістіліктің жылдық пайыздық мөлшерлемесі; j – зейнетақы төлемдерін индекстеудің жылдық мөлшерлемесі; ${}_t p_x$ – салымшының x жастан $x + t$ жасқа дейін өмір сүру ықтималдығы, ол БҰҰ болжамды өлім-жітім кестелеріне сәйкес Қазақстан Республикасы бойынша ерлер мен әйелдердің орташа өлім-жітім коэффициенттері негізінде айқындалады; x – міндетті зейнетақы жарналары есебінен құралған зейнетақы жинақтарынан зейнетақы	$\ddot{a}_{42} = \frac{1}{1+9\%}^{63-42} \times (1+8\%)^{63-42} \times \left(\sum_{t=0}^{\infty} \frac{1}{1+9\%}^t \times {}_t p_{63} \times (1+8\%)^t - \frac{11}{24} \right)$ $\ddot{a}_{42} = 13,14$

төлемдері жүзеге асырыла бастайтын салымшының жасы; x_0 – салымшының өзінің немесе жұбайының (зайыбының), немесе жақын туыстарының пайдасына тұрғын үй жағдайларын жақсарту мақсатында және (немесе) өзі немесе жұбайы (зайыбы), немесе жақын туыстары үшін емделуге ақы төлеу үшін біржолғы зейнетақы төлемдері жүзеге асырылатын күнгі жасы; t – мәндері 0-ден ∞ дейінгі айнымалы.	
$ЕТЖШ_{x_0} = 12 \times БТ_{x_0} \times \ddot{a}_{x_0}$	$ЕТЖШ_{x_0} = 12 \times БТ_{x_0} \times \ddot{a}_{x_0}$ $12 * 89\,764 * 13,14 = 14\,164\,759 = 14\,160\,000$ теңгеге дөңгелектеумен

9-кесте. 42 жастағы салымшыға ЕТЖШ мөлшерін есептеу мысалы.

2.5.3 ЕТЖШ айқындаудың жаңа әдістемесін ендірудің күтілетін нәтижелері

ЕТЖШ айқындау әдістемесін жетілдіру:

- болашақ зейнетақы төлемдерінің лайықтылығын арттыруға;
- зейнетақы жинақтарының жетіспеушілік тәуекелін төмендетуге;
- жинақтаушы зейнетақы жүйесінің қаржылық тұрақтылығын нығайтуға;
- зейнетақымен қамсыздандырудың болжамдылығын арттыруға;
- зейнетақы жүйесінің көрсеткіштерін халықаралық стандарттарға жақындатуға мүмкіндік береді.

Ұзақ мерзімді болашақта бұл зейнетақы жасындағы азаматтардың қаржылық қорғалуын арттыруға және халықтың жинақтаушы зейнетақы жүйесіне деген сенімін нығайтуға ықпал ететін болады.

Тұжырымдар:

Біржолғы зейнетақы төлемдерінің тетігін енгізу азаматтарға зейнетақы жинақтарының бір бөлігін тұрғын үй және медициналық мәселелерді шешу үшін пайдалануға мүмкіндік берген маңызды әлеуметтік шара болды.

Сонымен бірге зейнетақы жүйесінің негізгі мақсаты – еңбек қызметі аяқталғаннан кейін азаматтарды зейнетақы табысының лайықты деңгейімен қамтамасыз ету. Осыған байланысты зейнетақы жинақтарын баламалы мақсаттарға пайдалану болашақ зейнетақымен қамсыздандыруды қалыптастыру үшін қаражаттың жеткілікті көлемі сақталған жағдайда ғана жүзеге асырылуға тиіс.

Дәл осы міндеттің құзырына зейнетақы жинақтарының ең төменгі қажетті көлемін сақтауды қамтамасыз ететін және мерзімінен бұрын алудың салдарынан олардың мерзімінен бұрын таусылу тәуекелін шектейтін ең төменгі жеткіліктілік шегі кіреді.

ЕТЖШ қолдану тәжірибесі аталған тетіктің маңыздылығын зейнетақы жүйесінің ұзақ мерзімді тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін растады. Сонымен қатар жинақталған тәжірибе демографиялық өзгерістерді, зейнетақы лайықтылығының халықаралық стандарттарын және қазіргі заманғы актуарлық тәсілдерді ескере отырып, ЕТЖШ айқындау әдістемесін жетілдіру қажеттігін анықтады.

ЕТЖШ есептеудің жаңа моделіне көшу ЭЫДҰ елдерінің зейнетақымен қамсыздандыру мақсатты параметрлеріне кезең-кезеңімен жақындауға, жинақтардың бір бөлігін тұрғын үй және медициналық мақсаттарға мерзімінен бұрын пайдалану және зейнетақы жүйесінің негізгі функциясын орындау мүмкіндігі арасындағы теңгерімді тәсілді сақтай отырып, лайықты зейнетақы табысын қамтамасыз ету үшін жеткілікті зейнетақы жинақтарының ең төменгі қажетті көлемін неғұрлым дәл айқындауға мүмкіндік береді.

3. Зейнетақы ағындарын болжау

3.1 Актуарлық үлгі сипаттамасы және жорамалдар

10% МЗЖ есебінен зейнетақы ағындарын болжау БЖЗҚ-да британдық актуарийлермен бірлесіп әзірленген KazPRESTO кешенді актуарлық үлгісі (бұдан әрі - актуарлық үлгі) негізінде жүзеге асырылды.

Актуарлық үлгі кіріспе деректер ретінде сценарийлік жорамалдарды қолданады. Атап айтқанда, зейнетақы жарналары мен төлемдер көлемінің болжамды есептеулерін жүзеге асыру кезінде төмендегі жорамалдар пайдаланылды:

- болжау ауқымы: 2026-2050 жылдар;
- БҰҰ-ның Қазақстан халқына әзірлеген өлім-жітім кестелері;
- ҰСБ-ның, Қазақстан Республикасы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігінің деректеріне сәйкес Қазақстан халқы үшін туу, көші-қон және мүгедектік коэффициенттері;
- зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігінің +2% деңгейіндегі нақты жылдық мөлшерлемесі, бұл БЖЗҚ құрылған кезден бастап ҚРҰБ басқаруындағы зейнетақы активтерінің орташа нақты кірістілігіне сәйкес келеді;
- салымшылардың зейнетақы жинақтарының бөлігін баламалы мақсаттарға мерзімінен бұрын нақты алулар есептеледі, сондай-ақ 2027 жылдан бастап ЕТЖШ көтерілуінің есебімен алулардың төмендеуі болжанады;
- зейнетақы жарналары мен төлемдердің көлемі 2026 жылдың нақты бағаларында көрсетілген.

Актуарлық үлгі аясында зейнетақы ағындарын болжау түрлі модульдердің қарым-қатынасы есебінен қамтамасыз етіледі, олардың негізгілері – демография, еңбек нарығы және зейнетақы төлемдері бойынша модульдер.

3.1.1 Демографияны үлгілеу

Актуарлық үлгіде демографиялық көрсеткіштерді болжамдау жоғарыда көрсетілген демографиялық кіріс деректер, сондай-ақ төмендегі жорамалдар ескеріліп, стандарт актуарлық формулалар көмегімен жүзеге асырылады:

- бір жастан басқасына өту әр жыл басында болады;
- өлім-жітім, көші-қон және туу үдерістері жыл ішінде біркелкі жүреді;
- 0 жаста нетто көші-қонға мән берілмейді.

Жыл сайын белгілі бір жыныс пен жастағы халық бөлігі осы модуль аясында «Еңбек нарығы» модулінде еңбек қызметін бастайды және осыған орай қойылған жорамалдарға сай БЖЗҚ-ға зейнетақы жарналарын аударады.

3.1.2 Еңбек нарығын үлгілеу

Бұл модуль еңбек табысының деңгейі мен жарна төлеу жиілігі ұқсас БЖЗҚ салымшыларын (қазіргі салымшылар мен «Демография» модулінен жаңа салымшылар) топтастырады. Машиналық оқыту – кластерлік сараптау алдыңғы

қатарлы әдісінің көмегімен алынған деректерді бұлай топтастыру актуарлық үлгіге салымшылардың келешектегі әрекетін болжауға мүмкіндік береді, мысалы, белгілі бір топ салымшылары жылына қанша рет және қандай мөлшерде 10% МЗЖ есебінен зейнетақы аударымдарын жасайды.

Бастапқы жинақтар мен инвестициялық кірістілік мөлшерлемелері ескерілген бұл аударымдар актуарлық үлгіге салымшылардың мұндай топтары үшін болашақ зейнетақы жинақтарын болжауға мүмкіндік береді. Бұл ретте актуарлық үлгіде салымшылардың еңбек қызметі кезеңінде балама мақсаттарға (тұрғын үй / емделу) өздерінің зейнетақы жинақтарының бір бөлігін (ең төменгі жеткіліктілік шегінен артық) мерзімінен бұрын алу мүмкіндігі көзделген.

Зейнет жасына толған салымшылардың топтары үшін осы модульдің зейнетақы жинақтары бөлігіндегі нәтижелері 10% МЗЖ есебінен құралған зейнетақы жинақтарынан зейнетақы төлемдерін есептеу модуліне беріледі.

3.1.3 10% МЗЖ есебінен зейнетақы төлемдерін үлгілеу.

Актуарлық үлгі аясында 10% МЗЖ есебінен БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемдері қолданыстағы төлемдерді есептеу әдістемесіне сәйкес белгіленген кесте бойынша жасалады.

Төлемдерді есептеу әдістемесіне сәйкес зейнетақы төлемдері жасалатын алғашқы жылдағы БЖЗҚ-дан төленетін зейнетақының ай сайынғы сомасы зейнетақы жинақтарының сомасын 6,5%-ға көбейту және 12-ге бөлу арқылы есептеледі. Бұл ретте БЖЗҚ-дан ай сайынғы зейнетақы төлемінің мөлшері КД-ның 70%-ынан төмен болмауы тиіс.

Кейінгі жылдары ай сайынғы зейнетақы төлемдері жыл сайын 5%-ға көтеріліп, алушының жеке зейнетақы шотындағы зейнетақы жинақтары таусылғанға дейін жүзеге асырылады.

Қазіргі уақытқа дейін ЖМЗЖ-дан төленетін төлемдер тәртібі белгіленбегендіктен, бұл құрамдауыш бойынша ағындар болжамы жүргізілмеді.

3.2 Актуарлық үлгінің болжамды нәтижелері

Төменде зейнетақы ағындарының болжамды нәтижелері және 10% МЗЖ есебінен БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемдерін алушылар саны берілді.

9-кестеде берілген нәтижелерден көрініп тұрғандай, зейнетақы жарналары болжанған кезең бойына біртіндеп көбейіп отырады (орташа жылдық нақты өсім – шамамен 3%), бұл жұмыспен қамтылған халықтың және олардың нақты еңбек табысының болжамды өсуіне байланысты.

БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемдері көлемінің өзгеріс қарқыны 2026 жылғы ЕТЖШ айқындау әдістемесіне өзгерістерді ескереді, осыған байланысты болашақта мерзімнен бұрын алу шамалы азаяды, бұл БЖЗҚ-дан төлемдер мөлшері мен жинақтардың анағұрлым тез өсімін қамтамасыз етеді.

	2026	2030	2035	2040	2045	2050
Зейнетақы жарналары (млрд тг.)	2 708	3 443	4 383	5 178	5 782	6 260
БЖЗҚ-дан зейнетақы төлемдері (млрд тг.)	246	325	604	945	1 503	2 417
Зейнетақы жинақтары (млрд тг.)	25 147	37 338	56 443	78 502	101 143	116 146
БЖЗҚ-дан зейнетақы алушылардың саны (мың адам)	576	667	1 001	1 363	1 731	2 138

10-кесте. Зейнетақы ағындары мен 10% МЗЖ есебінен БЖЗҚ-дан зейнетақы алушылар санының болжамы (2026 жылғы нақты бағамен)

Тұжырымдар:

Болжалды есептеулердің нәтижелері жинақтаушы зейнетақы жүйесінің ұзақ мерзімді тұрақтылығын сақтауды және міндетті зейнетақы жарналары есебінен қалыптастырылған (10% МЗЖ) зейнетақы ағындарының тұрақты өсуін дәлелдейді.

Үлгілеудің негізгі нәтижелері:

Зейнетақы жарналарының көлемі орташа жылдық 3%-ға жуық қарқынмен нақты мәнде тұрақты өсуді көрсетеді, бұл негізінен халық табысының өсуіне және жұмыспен қамтылғандар санының ұлғаюына негізделген.

Зейнетақы төлемдерінің көлемі (кесте бойынша) халықтың қартаюына және зейнет жасына толатын жүйе қатысушылары санының ұлғаюына қарай біртіндеп артады. Мұнымен бірге ЕТЖШ айқындау әдістемесінің өзгеруі лайықты зейнетақы табысын құру үшін зейнетақы жинақтарының қажетті көлемін сақтауды қамтамасыз етеді. Нәтижесінде ұзақ мерзімді болашақта мерзімнен бұрын алудың ауқымы төмен болады және болашақ зейнетақы төлемдерінің мөлшері мен жинақтардың көлеміне елеулі ықпал етпейді деп күтіледі.

БЖЗҚ тұрақты зейнетақы төлемдерін алушылардың саны 2026-2050 жылдар кезеңінде шамамен төрт есеге – 576 мыңнан 2,1 млн адамға ұлғаяды, бұл халықтың табиғи қартаюын және жинақтаушы зейнетақы жүйесімен қамтудың кеңеюін көрсетеді. Сонымен қатар зейнетақы аннуитеті шарттары бойынша тұрақты зейнетақы төлемдерін алушылардың саны артады.

Жинақтаушы үлгі (DC) шеңберінде толық қаржылық тұрақтылық пен қаржылық тапшылық тәуекелінің жоқтығына қарамастан үлгілеу нәтижелері зейнетақымен қамсыздандыру саласындағы теңдестірілген саясатты сақтау қажеттігін растайды, мұндағы артықшылықты бағыттар:

- зейнетақы жинақтарының сақталуын қамтамасыз ету және олардың мерзімінен бұрын пайдалану тәжірибесін бақылау;
- зейнетақы жарналарының жүйелігін арттыру және халықты зейнетақы жүйесімен қамтуды кеңейту;

- зейнетақы активтерін инвестициялық басқару, әсіресе қалыпты нақты кірістілік талаптарында тиімділігін арттыру.

Зейнеткерлер санының күтілетін елеулі өсуі жағдайында зейнетақы төлемдерінің лайықтылығын қамтамасыз ету ерекше мәнге ие болады. Жинақтаушы жүйеде зейнетақы мөлшері қалыптасқан жеке жинақтардың көлеміне тікелей байланысты болғандықтан, зейнетақы активтерінің жеткілікті деңгейін сақтау зейнетақы жүйесінің негізгі мақсаты — азаматтарды лайықты зейнетақы табысымен қамтамасыз етудің негізгі шарты болып қала береді.

Қосымша

11-кесте. 2021-2026 жж. кезеңі үшін ЕТЖШ мөлшерінің динамикасы

Возраст	2021	с 01.04.2022	2023	2024	2025	2026	с 05.06.2026
20	1 710 000	3 140 000	3 260 000	3 260 000	3 260 000	3 720 000	6 670 000
21	1 780 000	3 250 000	3 380 000	3 380 000	3 380 000	3 850 000	6 960 000
22	1 860 000	3 370 000	3 510 000	3 510 000	3 510 000	3 990 000	7 250 000
23	1 930 000	3 490 000	3 630 000	3 630 000	3 630 000	4 120 000	7 540 000
24	2 010 000	3 610 000	3 760 000	3 760 000	3 760 000	4 260 000	7 840 000
25	2 090 000	3 730 000	3 890 000	3 890 000	3 890 000	4 390 000	8 150 000
26	2 170 000	3 860 000	4 030 000	4 030 000	4 030 000	4 530 000	8 460 000
27	2 250 000	3 980 000	4 160 000	4 160 000	4 160 000	4 680 000	8 770 000
28	2 330 000	4 110 000	4 300 000	4 300 000	4 300 000	4 820 000	9 090 000
29	2 420 000	4 240 000	4 440 000	4 440 000	4 440 000	4 970 000	9 420 000
30	2 500 000	4 370 000	4 580 000	4 580 000	4 580 000	5 120 000	9 750 000
31	2 590 000	4 510 000	4 720 000	4 720 000	4 720 000	5 270 000	10 090 000
32	2 670 000	4 640 000	4 870 000	4 870 000	4 870 000	5 420 000	10 430 000
33	2 760 000	4 780 000	5 010 000	5 010 000	5 010 000	5 570 000	10 780 000
34	2 850 000	4 920 000	5 160 000	5 160 000	5 160 000	5 730 000	11 130 000
35	2 940 000	5 060 000	5 310 000	5 310 000	5 310 000	5 890 000	11 490 000
36	3 030 000	5 200 000	5 470 000	5 470 000	5 470 000	6 050 000	11 850 000
37	3 130 000	5 350 000	5 620 000	5 620 000	5 620 000	6 220 000	12 220 000
38	3 220 000	5 490 000	5 780 000	5 780 000	5 780 000	6 380 000	12 600 000
39	3 320 000	5 640 000	5 940 000	5 940 000	5 940 000	6 550 000	12 980 000
40	3 420 000	5 790 000	6 100 000	6 100 000	6 100 000	6 720 000	13 370 000
41	3 520 000	5 950 000	6 270 000	6 270 000	6 270 000	6 890 000	13 760 000
42	3 620 000	6 100 000	6 440 000	6 440 000	6 440 000	7 070 000	14 160 000
43	3 720 000	6 260 000	6 610 000	6 610 000	6 610 000	7 250 000	14 560 000
44	3 820 000	6 420 000	6 780 000	6 780 000	6 780 000	7 430 000	14 980 000
45	3 930 000	6 580 000	6 950 000	6 950 000	6 950 000	7 610 000	15 400 000
46	4 030 000	6 750 000	7 130 000	7 130 000	7 130 000	7 800 000	15 820 000
47	4 140 000	6 920 000	7 310 000	7 310 000	7 310 000	7 990 000	16 250 000
48	4 250 000	7 090 000	7 490 000	7 490 000	7 490 000	8 180 000	16 690 000
49	4 360 000	7 260 000	7 670 000	7 670 000	7 670 000	8 370 000	17 140 000
50	4 470 000	7 430 000	7 860 000	7 860 000	7 860 000	8 570 000	17 590 000
51	4 590 000	7 610 000	8 050 000	8 050 000	8 050 000	8 770 000	18 050 000
52	4 700 000	7 790 000	8 240 000	8 240 000	8 240 000	8 970 000	18 510 000
53	4 820 000	7 970 000	8 440 000	8 440 000	8 440 000	9 180 000	18 980 000
54	4 940 000	8 150 000	8 640 000	8 640 000	8 640 000	9 390 000	19 460 000
55	5 060 000	8 340 000	8 840 000	8 840 000	8 840 000	9 600 000	19 950 000
56	5 180 000	8 530 000	9 040 000	9 040 000	9 040 000	9 810 000	20 450 000
57	5 300 000	8 720 000	9 250 000	9 250 000	9 250 000	10 030 000	20 950 000
58	5 430 000	8 920 000	9 460 000	9 460 000	9 460 000	10 250 000	21 460 000
59	5 560 000	9 120 000	9 670 000	9 670 000	9 670 000	10 480 000	21 970 000
60	5 560 000	9 120 000	9 890 000	9 890 000	9 890 000	10 700 000	22 500 000
61	5 560 000	9 120 000	9 890 000	9 890 000	9 890 000	10 700 000	23 030 000
62	5 560 000	9 120 000	9 890 000	9 890 000	9 890 000	10 700 000	23 570 000

12-кесте. Жылдар бойынша ЕТЖШ орташа өсімі

Жасы	2022	2023	2024	2025	2026	05.06.2026 бастап
20	84%	4%	0%	0%	14%	79%
21	83%	4%	0%	0%	14%	81%
22	81%	4%	0%	0%	14%	82%
23	81%	4%	0%	0%	13%	83%
24	80%	4%	0%	0%	13%	84%
25	78%	4%	0%	0%	13%	86%
26	78%	4%	0%	0%	12%	87%
27	77%	5%	0%	0%	13%	87%
28	76%	5%	0%	0%	12%	89%
29	75%	5%	0%	0%	12%	90%
30	75%	5%	0%	0%	12%	90%
31	74%	5%	0%	0%	12%	91%
32	74%	5%	0%	0%	11%	92%
33	73%	5%	0%	0%	11%	94%
34	73%	5%	0%	0%	11%	94%
35	72%	5%	0%	0%	11%	95%
36	72%	5%	0%	0%	11%	96%
37	71%	5%	0%	0%	11%	96%
38	70%	5%	0%	0%	10%	97%
39	70%	5%	0%	0%	10%	98%
40	69%	5%	0%	0%	10%	99%
41	69%	5%	0%	0%	10%	100%
42	69%	6%	0%	0%	10%	100%
43	68%	6%	0%	0%	10%	101%
44	68%	6%	0%	0%	10%	102%
45	67%	6%	0%	0%	9%	102%
46	67%	6%	0%	0%	9%	103%
47	67%	6%	0%	0%	9%	103%
48	67%	6%	0%	0%	9%	104%
49	67%	6%	0%	0%	9%	105%
50	66%	6%	0%	0%	9%	105%
51	66%	6%	0%	0%	9%	106%
52	66%	6%	0%	0%	9%	106%
53	65%	6%	0%	0%	9%	107%
54	65%	6%	0%	0%	9%	107%
55	65%	6%	0%	0%	9%	108%
56	65%	6%	0%	0%	9%	108%
57	65%	6%	0%	0%	8%	109%
58	64%	6%	0%	0%	8%	109%
59	64%	6%	0%	0%	8%	110%
60	64%	8%	0%	0%	8%	110%
61	64%	8%	0%	0%	8%	115%
62	64%	8%	0%	0%	8%	120%
Орташа өсім	71%	5%	0%	0%	10%	98%

13-кесте. Қазақстан Республикасы халқының саны (млн адам)

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ҚР халқы, мың адам	17 670	17 918	18 157	18 395	18 631	18 879	19 503	19 767	20 034	20 283	20 499
24 жасқа дейін, %-бен	42%	41%	41%	41%	41%	42%	42%	42%	43%	43%	43%
25-64 жас, %-бен	51%	51%	51%	51%	51%	51%	50%	49%	49%	48%	47,5%
65 жас+, %-бен	7%	7%	7%	7%	8%	8%	8%	8%	9%	9%	9,6%
Әлеуетті қолдау коэффициенті	7,34	7,19	7,02	6,82	6,59	6,44	6,07	5,78	5,49	5,20	4,95
Жұмыс күші, мың адам	8 888	8 999	9 027	9 139	9 221	9 181	9 257	9 430	9 534	9 664	9 770
Жұмыспен қамтылған халық, мың адам	8 433	8 553	8 585	8 695	8 781	8 732	8 807	8 972	9 082	9 214	9 321

14-кесте. Қазақстан Республикасында күтілетін өмір сүру ұзақтығы

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Барлық халық	71,93	72,32	73,01	73,35	73,39	71,51	70,38	74,45	75,10	75,44	75,97
Ерлер	67,50	67,97	68,98	69,30	69,21	67,36	66,64	70,27	70,99	71,33	72,19
Әйелдер	76,24	76,55	76,96	73,35	77,47	75,61	74,07	78,42	79,06	79,42	79,80

15-кесте. Қазақстан Республикасында жалпы туу коэффициенті

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ЖТК, бір әйелге шаққанда балалар	2,74	2,77	2,75	2,84	2,90	3,13	3,32	3,06	2,97	2,80	2,57

16-кесте. Қазақстан Республикасында жалпы өлім-жітім коэффициенті

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
ЖӨК, 1000 адамға қайтыс болғандар саны	7,46	7,37	7,15	7,14	7,16	8,58	9,54	6,80	6,57	7,46	6,53

17-кесте. Қазақстан Республикасында көші-қон үдерістерінің көрсеткіштері, адам

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Келгендер	16 581	13 755	15 595	12 747	12 255	11 370	11 039	17 425	25 387	29 282	23 761
Кеткендер	30 047	34 900	37 725	41 868	45 225	29 088	32 256	24 147	16 094	12 732	7 608
Көші-қон сальдосы	- 13 466	- 21 145	- 22 130	- 29 121	- 32 970	- 17 718	- 21 217	- 6 722	9 293	16 550	16 153

18-кесте. Бір алушыға зейнетақы төлемдерінің орташа мөлшері, теңгемен

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Ынтымақты зейнетақы	38 933	42 476	50 850	54 387	57 622	65 029	68 460	74 701	82 868	88 819	94 921
Базалық зейнетақы			14 466	25 810	16 037	29 704	31 133	33 493	37 876	42 537	47 527
Жасы бойынша БЖЗҚ-дан төлемдер (Кесте)					21 165	22 978	28 471	29 973	32 202	33 906	35 970

19-кесте. Бюджеттен зейнетақы төлемдері, млрд теңгемен

Жыл	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Ынтымақты зейнетақы	1 043	1 237	1 432	1 548	1 721	1 850	2 023	2 297	2 570	2 857
Базалық зейнетақы	295	348	531	707	772	819	884	1 017	1 182	1 368

20-кесте. Зейнеткерлердің саны, мың адам

Жыл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Саны	1 981	2 062	2 148	2 193	2 228	2 251	2 253	2 297	2 347	2 454	2 539

21-кесте. Зейнетақы активтерінің инвестициялық кірістілігі, жылына %-бен

Жыл	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кірістілік	6,8%	25,2%	16,4%	14,5%	14,3%	4,5%	3,6%	8,3%	12,7%	9,5%	-0,8%	12,0%	4,4%	2,6%

Жыл	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Кірістілік	4,0%	2,4%	6,3%	15,7%	8,0%	7,9%	11,3%	6,6%	10,9%	11,1%	6,6%	10,1%	17,8%	7,43%

22-кесте. Инфляция, жылына %-бен

Жыл	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Инфляция	1,9%	17,8%	9,8%	6,4%	6,6%	6,8%	6,7%	7,5%	8,4%	18,8%	9,5%	6,2%	7,8%	7,4%

Жыл	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Инфляция	6,0%	4,8%	7,4%	13,6%	8,5%	7,1%	5,3%	5,4%	7,5%	8,4%	20,3%	9,8%	8,6%	12,3%